

บทที่ 6

เสียงที่มีความหมายและกลไกการสร้างความสัมพันธ์บนพื้นที่ชายแดน

ในบริบทของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มิได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่เคลื่อนไหวอยู่ในบริบทของประชาชาติ ซึ่งสามารถกำหนดนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของพวกเขา เป็นประเด็นที่ต้องได้รับการพิจารณามากขึ้น โดยที่กลุ่มคนเหล่านั้นย่อมมีความแตกต่างกันในตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ภายใต้แต่ละรัฐที่ตนเองสังกัดอยู่ เชื่อมโยงกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ภายใต้ความสัมพันธ์กับรัฐที่แตกต่างกัน ทำให้สถานภาพของแต่ละกลุ่มและความสามารถในการต่อรองกับรัฐมีความแตกต่างกัน (จามะรี เชียงทอง, 2547 : 178) ชุมชนบนพื้นที่ชายแดนจึงพยายามสร้างกลไกความสัมพันธ์ในสังคมในรูปแบบต่างๆ ขึ้นเพื่อสามารถดำรงอยู่ร่วมกันบนพื้นที่ที่รัฐขีดกั้นความสัมพันธ์ของผู้คนให้แบ่งแยกออกจากกัน

พื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในเขตจังหวัดมุกดาหารและแขวงสะหวันนะเขต มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศอย่างชัดเจน ในระยะทางประมาณ 70 กิโลเมตร จะเห็นได้ว่าเส้นแบ่งเขตแดนในพื้นที่แห่งนี้ใช้สภาพทางภูมิศาสตร์แบ่งแยกพื้นที่และผู้คนให้แตกต่างกัน แม่น้ำซึ่งเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ตามธรรมชาติ นอกจากเป็นที่พึ่งพาอาศัยในการดำรงชีวิต ยังมีความหมายผูกโยงกับวิถีชีวิตและเรื่องราวที่หลากหลายในสังคมมนุษย์ ผู้คนที่อาศัยและมีปฏิสัมพันธ์กันบนพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำ ซึ่งถูกสถาปนาให้เป็นพื้นที่ชายแดน มีการนิยามความหมายของพื้นที่แตกต่างกันตามความแตกต่างของบุคคล กลุ่มบุคคลที่หลากหลายตามบริบทแวดล้อม

พื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีความหมายกำกวม ผู้คนมีอัตลักษณ์หลากหลาย เลื่อนไหลปรับเปลี่ยนไปมา และในหลายๆ กรณีก็หลุดเร้นจากการควบคุมของประชาชาติ โดยนัยนี้ ชายแดนจึงเป็นพื้นที่ของการตีความ ถอดรหัส และปะทะขัดแย้งทางวัฒนธรรม ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้คนตามแนวชายแดน ผนวกประสานผู้คนเหล่านั้นให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของประชาชาติ และในขณะที่เดียวกันก็ผลักไสและกีดกันคนเหล่านั้นออกไปในฐานะที่เป็นคนอื่น

Wilson and Donnan (2002 : 3-6) มองว่า ชายแดนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นพื้นที่ที่ต่อรองได้ทั้งระดับปฏิบัติการและระดับการนิยามความหมายต่อกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น ผู้คนในพื้นที่พรมแดนสามารถต่อรองและให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการเป็นสมาชิกของชาติและรัฐได้ ส่วน Walker (1997) นำเสนอว่า รัชชาติไม่ได้มีอำนาจในการกำหนดกติกาต่างๆ ในบริเวณชายแดนแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ผู้คนที่อยู่ในบริเวณนั้นก็สามารที่จะสร้างสรรค์ ต่อดองและอธิบายการให้ความหมายของชายแดนโดยตัวของเขาเองโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ

ชายแดนไม่ใช่เส้นที่ขีดไว้อย่างตายตัวเพื่อให้คน สิ่งของ หรือความคิด ข้ามไปข้ามมาแต่ชายแดนไม่ว่าจะเป็นชายแดนของอะไรก็ตาม ถูกขยับ ถูกลบ และถูกขีดใหม่อยู่เสมอๆ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในแต่ละสถานที่และเวลา (ปฤษฎา รัตนพฤษ์. 2545 : 38)

พื้นที่ชายแดนจึงมีความหมายที่หลากหลายและแบ่งออกเป็นหลายลักษณะ แต่ละลักษณะไม่ได้แบ่งแยกอย่างชัดเจน มีการทับซ้อนกันอยู่ ความหมายของพื้นที่ชายแดนจึงเลื่อนไหลไปตามระยะเวลา อำนาจ สังคม บริบทแวดล้อมและความเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกี่ยวข้อง ผ่านอำนาจ การต่อสู้ต่อรอง กิจกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

6.1 เสียงจากชุมชน : นิยามความหมายพื้นที่ชายแดน

จากข้อมูลเอกสารประวัติศาสตร์ ตำนาน และเรื่องเล่า เสียงพูด เสียงชมเชย เสียงบ่น เสียงพิมพ์ เสียงตัดพ้อ เสียงซุบซิบนิทา เสียงแสดงความสำเร็จ เสียงแห่งความทุกข์ยาก โหยหา เรียกร้อง ฯลฯ ของผู้คนในชุมชนในบริบทต่างๆ จากการปะทะปฏิสัมพันธ์ การปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนในพื้นที่ชายแดน อธิบายความหมายของพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มุกดาหาร – สหวันนะเขต ในบริบทต่างๆ อย่างหลากหลายความหมาย

6.1.1 พื้นที่ชายแดนคือ พื้นที่ประวัติศาสตร์ร่วมของชุมชนสองฝั่งโขง

จากหลักฐานเอกสารและเรื่องเล่าในพื้นที่ชายแดน แสดงให้เห็นจุดร่วมทางประวัติศาสตร์ว่าผู้ก่อตั้งชุมชนทั้งสองฝั่งโขง มีที่มาจากกลุ่มคนกลุ่มเดียวกันคือ เป็นผู้อพยพย้ายถิ่นฐานมาจาก บ้านหลวงโพธิ์สิม มาตั้งเป็นบ้านเมืองมุกดาหารและสหวันนะเขต

“ตามประวัติการสร้างเมืองมุกดาหารกล่าวกันว่า บรรพบุรุษของชาวมุกดาหารได้ข้ามปากมาจาก บ้านหลวงโพธิ์สิม ซึ่งก็คือบริเวณพระธาตุอิงฮังในแขวงสหวันนะเขตปัจจุบัน เมื่อข้ามแม่น้ำโขงมาถึงปากห้วยมุก ได้พบวัดร้างและต้นตาลเจ็ดยอดอยู่ริมฝั่งโขง จึงกลับไปรายงานเจ้าจันทกนิรี บุตรของเจ้าจันทรสूरิวงศ์ ผู้ตั้งบ้านหลวงโพธิ์สิมให้ทราบ เจ้าจันทกนิรีซึ่งขณะนั้นปกครองบ้านโพธิ์สิมต่อจากบิดา และกำลังคิดขยับขยายตั้งเมืองใหม่ เห็นว่าริมฝั่งแม่น้ำโขงตรงปากห้วยมุกคงเป็นเมืองเก่ามาก่อน และมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าฝั่งซ้าย จึงพร้อมใจกันอพยพผู้คนข้ามมาทำร้ายถางพงตั้งเมืองใหม่บริเวณปากห้วยมุกในปี พ.ศ. 2310 ...”

(ดวงจำปา. 2542 : 41-42)

“จากคำบอกเล่าของบรรพบุรุษที่เล่าสืบต่อกันมา (คณะพรรคแขวงสหวันนะเขต : 2540) กล่าวกันว่า การสร้างบ้านแปลงเมืองเป็นเมืองสหวันนะเขต และมีผู้คนมาอาศัยอยู่นั้น ปรากฏว่า

มีขึ้นมาตั้งแต่ในสมัยอาณาจักรล้านช้าง บรรพบุรุษของชาวเมืองสะหวันนะเขตอพยพมาจากเมือง นาน้อยอ้อยหนู อาณาจักรสิบสิงจุไท แล้วมาตั้งบ้านเรือนเป็นบ้านหลวงโพนสิม หรือบ้านโพนสิม ในปัจจุบันซึ่งห่างจากเทศบาลเมืองโกสอนพมิวิหานไปทางตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 18 กิโลเมตร ชื่อ บ้านหลวงโพนสิม ได้มาจากชื่อของท้าวหลวงและนางสิมมา คู่สามีภรรยาผู้เป็นเจ้าของเมือง ซึ่งได้พาผู้คนสร้างเมืองขึ้นในวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 3 ปีวอก พ.ศ. 2085 ต่อมาเมื่อท้าวหลวง และนางสิมมาเสียชีวิต ท้าวแก้วสมมะลี ลูกชายคนที่สองของท้าวหลวงกับนางสิมมา จึงอพยพ ครอบครัวพร้อมด้วยญาติพี่น้อง จำนวนประมาณ 40 ครอบครัว จากบ้านหลวงโพนสิม ไปตั้ง บ้านเมืองใหม่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ทุ่งนาคำ แล้วตั้งชื่อว่า บ้านนาคำ เมื่อก่อตั้งบ้านเมืองแล้ว ท้าวแก้วสมมะลีก็พาประชาชนญาติพี่น้องสร้างวัดวาอารามขึ้น สร้างหอแจกซึ่งก่อสร้างด้วยหินแร่ หมากร่อม จึงได้เรียกชื่อบ้านเมืองนี้ว่า บ้านท่าแร่ ซึ่งมีชื่ออยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้ เมื่อปี ค.ศ. 1893 เมื่อฝรั่งเศสเข้ามาปกครองประเทศลาว ท่านโอดเดนฮอล (ODENHOL) ร่วมกับยาท่านกินรี และ คนเฒ่าคนแก่ในเวลานั้นตั้งชื่อเมืองใหม่ เป็นแขวงในวันที่ 27 มีนาคม ค.ศ. 1907 ให้ชื่อว่า แขวง สุวรรณเขต แต่คนทั้งหลายมักจะเรียกว่า สะหวันนะเขต มาจนถึงปัจจุบัน...”

ในบริบทของประวัติศาสตร์ พื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จึงเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ร่วมของชุมชน สองฝั่งโขงที่มีบรรพบุรุษร่วมกัน เป็นคนกลุ่มเดียวกันมีการติดต่อสัมพันธ์กันมาตั้งแต่อดีตกาลทั้งนี้ก็ เพื่อสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์อันนำไปสู่การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมที่ไม่มีเส้นเขตแดนมาขวาง กั้น แม่น้ำโขงจะถูกกำหนดให้เป็นเส้นเขตแดนก็ตาม แต่เสียงของผู้คนสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงหลาย ประโยค หลายถ้อยคำ เถาถึงอดีตในความหมายคล้ายคลึงกันว่า

“...ไม่เคยคิดว่าแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นเขตแดน ก็ข้ามไปข้ามมาตั้งแต่เด็ก ๆ ไม่เห็นมีปัญหาอะไร”

“...เมื่อก่อนก็พายเรือไปขายผัก ขายกล้วย ขากลับก็ซื้อปลาจากชาวบ้านที่เขาจับปลากันฝั่งโน้นมา ไม่ได้มีข้อห้ามอะไร”

“...สมัยผมหนุ่มๆ ข้ามไปเที่ยวประจำ เวลาที่เขาถึงงานก็ไปเที่ยว เหมือนไปเที่ยวงานวัดบ้านเรา”

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับคำอธิบายของนักมานุษยวิทยาที่ได้รับอิทธิพลทาง ความคิดจาก แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เช่น คลิฟฟอร์ดเกียร์ซ (Clifford Geertz) และชาร์ล คายส์ (Charles Keyes) ซึ่งเห็นว่า พื้นฐานสำคัญของการสร้างความเหมือนและความต่างของ สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์ มาจากแนวคิดเรื่องกำเนิดหรือต้นกำเนิดร่วม (shared descent) ที่คนใน

กลุ่มเชื่อว่าสืบทอด และปฏิบัติร่วมกันมาจนกลายเป็นที่มาและรากฐานของกลุ่ม (primordial attachment) ที่มาของกำเนิดร่วมอันเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อาจมีลักษณะเป็นเรื่องเล่าที่กล่าวถึงที่มา การอพยพมาตั้งถิ่นฐานในที่ใหม่ ความทรงจำร่วมถึงประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2546 : 7)

พื้นที่ชายแดนในเขตชุมชนเทศบาลเมืองมุกดาหารและเมืองโกสอนพมวิหาน มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนในชุมชนให้ความเคารพสักการะ และประพฤติปฏิบัติตัวอยู่ในกรอบประเพณี มีอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องคุ้มครอง บนพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมความเชื่อเรื่องผี และพุทธศาสนาที่ผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในชุมชนชายแดน เช่น ศาลเจ้าแม่สองนางพี่น้อง ศาลเจ้าพ่อฟ้ามุขเมือง ศาลมะเหล็กหลักเมือง วัดศรีมงคลเหนือ-ใต้ พระธาตุอิงฮัง วัดไชยพุม เป็นต้น

จากคำบอกเล่า พิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ชายแดน ที่ผู้คนในพื้นที่ให้ความเคารพ เป็นกลไกในการจัดระเบียบสังคมให้สงบสุข ประพฤติปฏิบัติตามยึดครองประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา เชื่อมโยงความสัมพันธ์ผ่านพิธีกรรมที่ปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยความเชื่อถือร่วมกัน พลังของพิธีกรรมซึ่งปัจเจกร่วมกันสร้างและผลิตซ้ำ พวกเขาเนาตัวเองเข้าสู่บรรยากาศศักดิ์สิทธิ์อันเป็นอุดมการณ์ร่วมของสังคม เพื่อยืนยันถึงสิทธิ์ในพื้นที่ที่เคยอยู่ในความคุ้มครองของบรรพบุรุษของเขาเหล่านั้น ก่อนที่พรหมแดนรัฐชาติจะมาขีดกั้นความสัมพันธ์แยกเขาออกจากกัน

จากประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า พิธีกรรมต่างๆ ของชาวบ้านในชุมชนเทศบาลเมืองมุกดาหารและเมืองโกสอนพมวิหานดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ชายแดนไทย-ลาวแห่งนี้ เป็นพื้นที่ที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏเรื่องเล่าสืบมาหลายชั่วอายุคน บอกเล่าให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เหนือธรรมชาติและความเชื่อตามหลักธรรมในพุทธศาสนา สอดคล้องกับคำกล่าวของ แสง จันทร์งาม (2534 : 182) ที่กล่าวโดยสรุปไว้ว่า

“...บริเวณที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวข้องกับนิทาน นิยาย หรือเรื่องเล่าทางศาสนา ก็อาจกลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ไปได้ เช่น บริเวณที่แม่น้ำคงคา และแม่น้ำยูนนาไหลมาบรรจบกันที่เมืองอัลละฮาบาคในประเทศอินเดียก็ได้รับความเคารพนับถือว่าเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เพราะเชื่อกันว่าบริเวณนั้นมีแม่น้ำอีกสายหนึ่งที่มองไม่เห็นชื่อ แม่น้ำสรวดี (ชื่อชายาของพระพรหม) ไหลมาบรรจบในที่นั้นด้วย ทุกๆ สิบสองปีจึงมีศาสนิกชนในศาสนาฮินดูเดินทางมาทำพิธีอาบน้ำล้างบาปกันเป็นจำนวนมาก...”

พื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษทางกายภาพประกอบกับความเชื่อและการรับรู้ในลักษณะของปรัมปรา คติ และศาสนประวัติ รวมทั้งร่องรอยโบราณสถานโบราณวัตถุ ทำให้ผู้คนในสังคมนั้นให้ความเคารพนับถือและเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ สอดคล้องกับ ศรีศักร วัลลิโภคม (2542 : 9) ให้ความหมายพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับจากคนในท้องถิ่นว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะดังกล่าวนี้ว่าเป็นสัญลักษณ์ทางภูมิทัศน์ที่ผู้คนในท้องถิ่นหรือในชุมชน ในสังคมนั้นรู้จักกันอย่างแพร่หลาย

แม่น้ำโขงเป็นสัญลักษณ์ทางภูมิทัศน์ที่ผู้คนในกลุ่มน้ำโขงให้การยอมรับนับถือว่าเป็นแม่น้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนสืบมาหลายชั่วอายุคนหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ทุกๆ ด้านทั้งทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและเรื่องอื่นๆ ในวิถีชีวิต ซึ่งจะแสดงความเคารพเชื่อถือศรัทธาในรูปแบบของประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ เรื่องเล่า ตำนานในกลุ่มน้ำโขง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ในสถานที่ใกล้เคียง เช่น ตำนานที่เกี่ยวข้องกับพญานาค ผู้ขุดควักแผ่นดินให้เกิดเป็นทางน้ำที่ยิ่งใหญ่ พญานาคผู้พิทักษ์ปกป้องสายน้ำและผู้คนสองฝั่งโขง ตลอดจนเรื่องเล่าและตำนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์สองฝั่งโขง ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในกลุ่มน้ำโขง อาจกล่าวได้ว่าแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนสองฝั่งโขง รวมทั้งพื้นที่ที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบางพื้นที่ซึ่งมีประวัติความเป็นมา เรื่องเล่าและพิธีกรรมที่อธิบายให้เห็นว่าสถานที่แห่งนั้นเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

นอกจากการสืบสานด้วยกิจกรรมในพิธีกรรมและเรื่องเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่แล้ว เขาเหล่านั้นต้องการให้มีการบันทึกเรื่องเล่าและพิธีกรรมดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสืบสานและอธิบายวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่บนรากฐานความเชื่ออันเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจที่ทรงพลังของพวกเขามากด้วย

พื้นที่ชายแดนจังหวัดมุกดาหารและแขวงสะหวันนะเขต ในชุมชนเทศบาลเมืองมุกดาหาร และเทศบาลเมืองโกสอนพมวิหาน เป็นพื้นที่ที่มีเรื่องเล่าประวัติความเป็นมาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนให้ความเชื่อถือเคารพกราบไหว้เป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ผ่านพิธีกรรมที่ปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยความเชื่อถือร่วมกัน พลังของพิธีกรรมซึ่งปัจเจกร่วมกันสร้างและผลิตซ้ำพวกเขานำตัวเองเข้าสู่บรรยากาศศักดิ์สิทธิ์อันเป็นอุดมการณ์ร่วมของสังคม เพื่อยืนยันถึงสิทธิ์ในพื้นที่ที่เคยอยู่ในความคุ้มครองของบรรพบุรุษของเขาเหล่านั้น ก่อนที่พรมแดนรัฐชาติจะมาขีดกั้นความสัมพันธ์แยกเขาออกจากกัน

ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2551 : 58) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมที่เน้นย้ำให้พื้นที่หนึ่งมีความแตกต่างจากพื้นที่โดยทั่วไปว่า

“... พิธีกรรมเป็นตัวผลิตและตอกย้ำให้พื้นที่หนึ่งๆ มีลักษณะพิเศษและแตกต่างไปจากพื้นที่ธรรมดา และเวลาแบบอื่นๆ เพียงแต่ว่าพิธีกรรมเองไม่ได้ทำให้เกิดการแบ่งแยกกันระหว่างพื้นที่สาธารณะกับพื้นที่ส่วนตัว พิธีกรรมไม่ได้ทำลายสำนักแห่งการเป็นเจ้าของหรือทรัพย์สิน

ส่วนตัว ภายใต้สภาวะสมัยใหม่ สำนึกของการเป็นเจ้าของ ไม่ว่าจะเป็ นทรัพย์สินและชีวิตของ ตัวเองปรากฏให้เห็น ได้จากการครอบครองพื้นที่ที่กำหนดครอบ หรือเขตแดนที่ตายตัวตามแบบ รัฐประชาชาติ "โล่มาจนถึงการกำหนดพื้นที่ของการเป็นเจ้าของด้วยโฉนดที่ดิน กฎหมายทำหน้าที่ แบ่งแยกพื้นที่ของสภาวะสมัยใหม่ออกจากกัน เช่นเดียวกันกับกฎหมายระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ แบ่งพื้นที่ของประเทศออกจากกัน พื้นที่ที่เคยต่อเนื่องกันก็ไม่สามารถที่จะต่อเนื่องเชื่อมโยงกันได้ อีกต่อไป เช่น การข้ามแดนต้องมีหนังสือเดินทางและวีซ่า หรือพื้นที่ส่วนตัวห้ามบุกรุก เป็นต้น แต่การแบ่งแยกอาณาเขตอย่างเด็ดขาดดังกล่าว ไม่ได้หมายความว่าอาณาเขตต่างๆ เหล่านั้นขาดการ ติดต่อดสื่อสารกัน ..."

..... เทศบาลเมืองมุกดาหารและเมือง ไกสอนพมิวิหาน เป็นเมืองชายแดนที่มีประวัติศาสตร์ ดำเนิน และเรื่องเล่าสืบต่อกันมามากมาย เรื่องราวเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของ ผู้คนในชุมชนที่มีสายน้ำโขงหล่อเลี้ยงชีวิตร่วมกันมานับนาน จากเรื่องเล่าถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ สองฝั่งโขงซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องเทวดา ผีสมาถกมกลืนกับความเชื่อ ความศรัทธาในหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธของผู้คนในชุมชน ชายแดน แสดงถึงนัยที่แฝงอยู่ในเรื่องเล่าเหล่านั้นว่ามีความหมายเกินกว่าเป็นเรื่องเล่าถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ เขานับถือเท่านั้น แต่เขาเหล่านั้นต้องการบอกว่า พื้นที่ชายแดนสองฝั่งโขงเป็นพื้นที่ของบรรพบุรุษที่ นับถือของพวกเขา เขามีบรรพบุรุษร่วมกัน บรรพบุรุษที่ปกป้องคุ้มครองให้คำสั่งสอนพวกเขาตลอด มา มีกฎระเบียบในการดำรงชีวิต มีความเชื่อร่วมกัน และมีความสัมพันธ์ต่อกันมายาวนาน แม้ กฎหมายระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ แบ่งพื้นที่ของประเทศออกจากกัน พื้นที่ที่เคยต่อเนื่องกันก็ไม่สามารถที่จะต่อเนื่องเชื่อมโยงกันได้ อีกต่อไป การข้ามแดนต้องมีหนังสือเดินทางแต่การแบ่งแยก อาณาเขตอย่างเด็ดขาดดังกล่าว ไม่ได้หมายความว่า ผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อาณาเขตนั้นขาดการ ติดต่อดสื่อสารขาดความสัมพันธ์ต่อกัน

สำหรับพิธีกรรมก็จะเป็นกลไกในการเชื่อมต่อที่สำคัญ พิธีกรรมทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อม พื้นที่ที่แตกต่างกันเข้าด้วยกัน พิธีกรรมสร้างให้ผู้คนที่มีพิธีมีสำนึกร่วมกันจัดระเบียบความสัมพันธ์ และกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เป็นเสมือนกฎแห่งจารีตที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา การกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับ ต่างๆ ในพื้นที่ชายแดนจึงต้องทำความเข้าใจกับประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า ดำเนิน พิธีกรรมและความ เชื่อของผู้คนในพื้นที่ที่พวกเขาเหล่านั้นเคยปฏิบัติร่วมกันมา การให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวของ ผู้ปกครองในเขตพื้นที่จะทำให้การกำหนดนโยบายต่างๆ ในการพัฒนาบ้านเมืองในทุกๆ ด้านได้รับความร่วมมือจากชุมชนด้วยดี ซึ่งส่งผลดีต่อประเทศชาติตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศได้อีกด้วย

ศาสนาหรือความเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ มีส่วนสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับระบบการเมืองใน สังคมวัฒนธรรมทุกแห่งทั่วโลก สัญลักษณ์ พิธีกรรม และตัวแทนแห่งความศักดิ์สิทธิ์มีอยู่ในระบบ

การเมืองทุกระบบ ความเกี่ยวพันเชื่อมโยงระหว่างระบบความเชื่อกับการเมืองจึงเป็นปรากฏการณ์สากลที่เกิดขึ้นทุกหนแห่ง อำนาจของผู้นำในสังคมวัฒนธรรมต่างๆ มักมีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับสถานภาพอันศักดิ์สิทธิ์ของบุคคลเหล่านี้ ความชอบธรรมของอำนาจก็มักวางอยู่บนพื้นฐานของความศักดิ์สิทธิ์ นั่นคือการอ้างสิทธิธรรมโดยนัยแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นผู้นำกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ สิทธิธรรมแห่งอำนาจซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของความศักดิ์สิทธิ์จะได้รับการยอมรับตราบใดที่ความศักดิ์สิทธิ์ และประสิทธิผลอันเกิดจากความศักดิ์สิทธิ์ยังปรากฏให้เห็นเด่นชัดและเข้มแข็ง อำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ จึงเป็นรูปแบบหรือมาตรการสำคัญประการหนึ่งในการจัดระเบียบทางการเมือง และความสัมพันธ์ทางสังคม (ยศ สันตสมบัติ. 2544 : 236)

6.1.2 พื้นที่ชายแดนคือ พื้นที่ผลประโยชน์ทางการค้าและการท่องเที่ยว

พื้นที่ชายแดนมุกดาหาร-สะหวันนะเขต เป็นพื้นที่ที่มีเศรษฐกิจทางการค้าและการท่องเที่ยวที่ดีแห่งหนึ่ง จากคำพูดของคนในชุมชนที่แสดงให้เห็นความสำคัญด้านการค้าและการท่องเที่ยวของเมืองชายแดนแห่งนี้

“ชายแดนตรงนี้ มีจุดเด่นตรงที่มันเป็นเมืองชนเมือง ... มันเชื่อมความสัมพันธ์หลายอย่างที่ทำให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้คนได้อย่างมากมาย ทั้งชาวไทยชาวลาว จีน เวียดนาม...”

“...ผมว่าดีนะ เป็นอานิสงส์ของความเป็นชายแดน ที่ส่งเสริมให้มุกดาหารมีเศรษฐกิจดี เพราะการค้าขาย นับตั้งแต่ร้านอาหาร ร้านค้าสิ่งของต่างๆ สถานที่บริการ สถานที่ท่องเที่ยว...”

การค้าและการท่องเที่ยวบนพื้นที่ชายแดนแห่งนี้เต็มไปด้วยอำนาจบนความซับซ้อนของผลประโยชน์ ความขัดแย้ง การค้ำอกระบบ สิทธิค้ำหนึ่ภาษี สิ่งเสพติด การลักลอบข้ามแดน ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้เกิดจากปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกันเป็นลูกโซ่ ภายใต้การช่วยเหลือเกื้อกูลบนผลประโยชน์ร่วมกัน

6.1.3 พื้นที่ชายแดนคือ พื้นที่คนไร้รัฐ

ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ รวมทั้งชาวลาว และชาวเวียดนามที่เข้ามาอาศัยอยู่ จำนวนหลายครอบครัว บางคนเข้ามาแต่งงานกับคนไทย ลูกที่เกิดมาก็จะได้สัญชาติไทย แต่พ่อหรือแม่ก็ยังคงเป็นคนลาวซึ่งต้องไปต่ออายุหนังสือผ่านแดนตามกำหนดเวลา มีบางส่วนที่อพยพเข้ามาตั้งครอบครัวอยู่โดยไม่ได้แจ้งทางการ กลายเป็นคนไร้สัญชาติ ไร้รัฐ ที่ต้อง

หลบซ่อนเจ้าหน้าที่รัฐอยู่ตลอดเวลา ลูกหลานที่เกิดมาก็เป็นคนไร้สัญชาติ เมื่อเข้าโรงเรียนก็ไม่มีหลักฐานใดๆ ไม่สามารถประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งได้ ซึ่งเป็นปัญหามาก

กลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะบุคคล คนไร้รัฐ ซึ่งกระทบต่อสถานภาพและสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต หากปล่อยทิ้งไว้อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมในระยะยาว โดยเฉพาะบุตรหลานที่เกิดขึ้นในภายหลัง เช่นครอบครัวของชายมี ผู้อพยพคนลาวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยร่วมสามสิบปีมาแล้ว มีลูกหลานหลายคน ที่กลายเป็นคนไร้สัญชาติ ไร้รัฐ ด้วยความไม่รู้ ความยากจน ความกลัว ทำให้ต้องมีวิถีชีวิตที่อยู่อย่างลำบาก หลบซ่อนอยู่บนพื้นที่ชายแดนอย่างไร้ตัวตน รอคอยความหวังจากความยุติธรรมที่ปราถนา เพื่อจะมีชีวิต มีสิทธิเหมือนคนอื่น ๆ

6.1.4 พื้นที่ชายแดนคือ พื้นที่เครือญาติ

ผู้คนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนสองฝั่งโขงที่มีการข้ามฝั่งไปมาหาสู่กันมาตั้งแต่ในอดีตสืบสานความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ เป็นพี่น้อง สามัคคีภรรยาที่แต่งงานมีลูกหลานสืบทอดต่อกันมาโดยอาศัยอยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง พี่อยู่ฝั่งนี้ น้องอยู่ฝั่งโน้น พ่อแม่อยู่ฝั่งนี้ ลูกหลานอยู่ฝั่งโน้น เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่เขาต้องไปมาหากัน แม่น้ำโขงจึงมีใช้เส้นกันขวางความสัมพันธ์ดังในปัจจุบันที่มีการกำหนดกฎเกณฑ์การข้ามฝั่ง การแบ่งแยกประเทศไทย แต่ไม่อาจแบ่งแยกความรักความสัมพันธ์เครือญาติของเขาเหล่านั้นได้ การดำรงอยู่ด้วยการมีบัตรประชาชนสองใบในสองประเทศจึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่เขาใช้ต่อรองเพื่อการดำรงอยู่บนพื้นที่เครือญาติของเขาได้แม้ต้องผิดกฎหมายของรัฐก็ตาม

ความรักของหนุ่มสาวที่นำไปสู่การแต่งงานมีครอบครัวเครือญาติเป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ที่พบเห็นได้ในสังคมแทบทุกแห่ง การแต่งงานเป็นการประกาศให้สังคมรับรู้และเห็นชอบการใช้ชีวิตร่วมระหว่างสามีกับภรรยา การแต่งงานจึงเป็นทั้งความสัมพันธ์ทางเพศ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกฎหมายและการเมือง และครอบคลุมความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดที่มีอยู่ นำไปสู่เครือข่ายความสัมพันธ์อื่นๆ ต่อไป

จากเสียงผู้คนในชุมชนที่ให้การนิยามความหมายพื้นที่ชายแดนที่หลากหลายและเลื่อนไหลในบริบทที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันบนพื้นที่ที่มีอำนาจรัฐสร้างกฎเกณฑ์กำหนดขีดกันบนพื้นที่กายภาพ แต่มีอาจขีดกันความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนได้ เขาเหล่านั้นพยายามสร้างกลไกต่างๆ เพื่อสานความสัมพันธ์ให้สามารถดำรงชีวิตอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดยปราศจากความแปลกแยกแบ่งเขาแบ่งเรา

เสียงของผู้คนเหล่านั้นไม่ปรากฏการนำเสนอนโยบายความมั่นคงในภาคประชาชน เพราะรัฐมีอำนาจเด็ดขาด มองไม่เห็นความสำคัญของภาพลักษณ์ความมั่นคงแห่งรัฐ ที่มีการสนับสนุนความสัมพันธ์จากเสียงของประชาชน เพื่อประสานประชาชน รัฐบาลและประชาคมระหว่างประเทศได้ร่วมงานร่วมมือกัน แสดงให้เห็นว่านโยบายการพัฒนาความมั่นคงของรัฐเป็น

ภารกิจสำคัญเป็นภารกิจหลักของกองทัพ ในการรักษาเอกราช อธิปไตยแห่งดินแดน ช่วยเสริมสร้างความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในบริเวณชายแดน ซึ่งในทางกฎหมายและนโยบายของรัฐยังไม่มีพื้นที่สำหรับคนในชุมชนชายแดน เนื่องด้วยการถูกกีดกันให้กลายเป็นผู้อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐ ผู้สร้างปัญหา ผู้อพยพหลบหนีเข้าเมือง แรงงานต่างด้าว คนไร้รัฐ ฯลฯ โดยมีรัฐเป็นผู้กำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ในพื้นที่ชายแดนเพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยของรัฐ ดังคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีข้อที่ 2 นโยบายความมั่นคงของรัฐ ข้อ 2.3 กล่าวว่า “เสริมสร้างสันติภาพการอยู่ร่วมกันกับประเทศเพื่อนบ้าน มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยการเจรจาโดยสันติวิธี ให้ความสำคัญกับการสำรวจและการปักปันเขตแดนกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างถูกต้องตามข้อตกลงและสนธิสัญญา ประสานงานและร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงในพื้นที่ชายแดน เสริมสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในบริเวณชายแดน”

มุมมองในสังคมสมัยใหม่ว่าด้วยเรื่องพื้นที่ทางสังคมจึงถูกทำลายและเป็นการวิพากษ์ระหว่าง การนิยามความหมายที่เป็นทางการอันเป็นแนวคิดในกระแสหลัก กับทัศนะของผู้คนในกระแสรองที่มีชีวิตเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับพื้นที่ดังกล่าว ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตความสำนึกของกลุ่มคนที่ผูกพันกับพื้นที่ อันเป็นทั้งสิ่งแวดล้อมและพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่สำคัญก็คือ พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งกำหนดและจัดวางกลุ่มคนให้อยู่ในพื้นที่สังคม ขณะเดียวกันกลุ่มคนก็เลือกที่จะสร้างตัวตนที่บ่งบอกตำแหน่งแห่งที่เพื่อตอบโต้ ต่อรองและขัดขืนพลังอำนาจ (ชยันต์ วรรณฤติ. 2549 : 45)

6.2 กลไกการสร้างความสัมพันธ์บนพื้นที่ชายแดน

จากปรากฏการณ์การปะทะปฏิสัมพันธ์ การค้าขายของพ่อค้าแม่ค้า การบริการขนส่งสินค้า การบริการท่องเที่ยว การจัดงานประเพณี พิธีกรรม และกิจกรรมต่างๆของชุมชน ผู้คนในชุมชนเทศบาลเมืองมุกดาหารและเมืองโกสอนพมวิหานมีกลไกการสร้างความสัมพันธ์บนพื้นที่ชายแดนบนพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิม ผีฟ้า ผีเถน ผีบรรพบุรุษ คำสั่งสอนของบรรพบุรุษ ฮีตคองประเพณี หลักธรรมทางพุทธศาสนา ผสมผสานกันอย่างกลมกลืนปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของอำนาจและกาลเวลาแห่งยุคสมัย

6.2.1 ศาสนาและความเชื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์

พื้นที่ชายแดนจังหวัดมุกดาหาร-แขวงสะหวันนะเขต ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของผู้คนและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหารและเทศบาลเมืองโกสอนพมวิหาน

แขวงสะหวันนะเขต เป็นพื้นที่ชายแดนที่มีผู้คนอาศัยและมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างชายแดนมากมาย ผู้คนเหล่านี้มีการให้ความหมายพื้นที่ชายแดนด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่กระทำขึ้นในวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งมีความหมายที่หลากหลาย บนบรรทัดฐานความเชื่อ ศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ประพุดติปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ในรูปแบบของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อผี เทวดา บรรพบุรุษ พิธีกรรมทางพุทธศาสนา พิธีกรรมตามประเพณีฮีดคองดั้งเดิม เป็นต้น

แนวความคิดของนักมานุษยวิทยาสำนักหน้าที่นิยม บรอนิสลอฟ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) วิเคราะห์ศาสนาโดยดูที่หน้าที่ของศาสนาต่อชีวิตมนุษย์และสังคมมนุษย์ว่ามีอะไรบ้าง โดยแบ่งว่าศาสนามีหน้าที่สี่ประการ (ฉลาดชาย รมิตานนท์. 2545 : 72) คือ

1. หน้าที่ให้การอธิบาย (explanatory functions) ในทุกๆ สังคมมนุษย์จะตั้งคำถามว่าทำไม ทำไม และทำไม ดังนั้นสังคมจะต้องมีคำตอบสำหรับคำถามเหล่านี้
2. หน้าที่ในการสนับสนุนอย่างมีพลัง (validating functions) แก่สถาบันพื้นฐานต่างๆ ของสังคม เช่น สถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจ ค่านิยม และวัตถุประสงค์ต่างๆ ของสังคม
3. หน้าที่สนับสนุนให้พลังใจในกรณีเกิดวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์รู้สึกว่าจะตนไม่อาจควบคุมได้ (psychologically reinforcing functions) วิกฤตการณ์เหล่านี้อาจเป็นวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติหรือทางสังคมก็ได้ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของปัจเจกชน
4. หน้าที่ในการผนึกส่วนต่างๆ ของสังคมให้เข้าเป็นเอกภาพ (integrative functions) นั่นคือ การทำหน้าที่ผสมผสานส่วนต่างๆ ของสังคมที่อาจมีประเพณี หรือระบบความเชื่อที่ต่างกัน เข้าเป็นรูปแบบใหญ่ๆ แบบเดียวกัน ศาสนาทำหน้าที่สร้างและให้ความชอบธรรมแก่ระบบ โลกทัศน์พื้นฐาน ตำแหน่งแห่งที่ของมนุษย์แต่ละคนในสังคม และศาสนาจะชักจูงให้การต่อสู้และอารมณ์ของคนในสังคมเข้ามาสอดคล้องสัมพันธ์กับศาสนา

ความสำคัญของพุทธศาสนาคือ เป็นศาสนาที่มีแนวคิดเป็นสากล สามารถดึงดูดความศรัทธาเชื่อถือของผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์ให้เข้ามาอยู่ในกรอบวัฒนธรรมเดียวกันได้ (Evans. 1999 : 13)

ถ้าพิจารณาหน้าที่ของพุทธศาสนาในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มุกดาหาร-สะหวันนะเขต ตามแนวคิดของนักมานุษยวิทยาสำนักหน้าที่นิยมดังกล่าวข้างต้น จากปรากฏการณ์ต่างๆ ในพื้นที่แสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาจะทำหน้าที่ในการผนึกส่วนต่างๆ ของสังคมให้เข้าเป็นเอกภาพ (integrative functions) นั่นคือ การทำหน้าที่ผสมผสานส่วนต่างๆ ของสังคม สร้างและให้ความชอบธรรมแก่ระบบ โลกทัศน์พื้นฐาน ชักจูงให้การต่อสู้และอารมณ์ของคนในสังคมเข้ามาสอดคล้องสัมพันธ์กับศาสนา

ในพื้นที่ชายแดนเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร โดยเฉพาะในบริเวณใกล้จุดผ่านแดนถาวร ท่าเรือข้ามฟากมุกดาหาร-สะหวันนะเขต จะเป็นพื้นที่ที่มีวัดหลายวัดบริเวณของวัดจะอยู่ใกล้ชิดกันกำแพงวัดบางวัดจะติดกัน ในระยะทางประมาณเกือบสองกิโลเมตรบนถนนสำราญชายโขง มีวัดตั้งอยู่บน

ถนนสายนี้เรียงกันจำนวน 4 วัด คือ วัดศรีมงคลใต้ วัดยอดแก้วศรีวิชัย วัดศรีบุญเรือง วัดศรีสุมงคล รวมทั้งวัดศรีมงคลเหนืออีกวัดหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่เหนือห้วยมุกห่างจากจุดผ่านแดนถาวรไม่มากนัก

วัดแต่ละวัดในบริเวณนี้ล้วนมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ ที่บอกเล่าเรื่องราวของวิถีชีวิตผู้คนของเมืองนี้ในอดีตทั้งสิ้น รวมทั้งยังเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่สำคัญอีกด้วย ภายในวัดแต่ละวัดจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองเป็นที่เคารพสักการะของชาวเมืองมุกดาหารมานานถึงปัจจุบัน เช่น พระเจ้าองค์หลวงในวัดศรีมงคลใต้ พระธาตุศรีสุมงคลในวัดศรีสุมงคล พระธาตุพนมจำลองในวัดยอดแก้วศรีวิชัย พระพุทธรูปสิงห์สองในวัดศรีบุญเรือง เป็นต้น

ในชุมชนเทศบาลเมืองโกสอนพมวิหานก็จะมียุคในชุมชนแต่ละชุมชนเช่นกัน แต่วัดที่นับว่าเป็นศูนย์กลางสำคัญในเมืองโกสอนพมวิหานคือวัดไชยพุม หรือวัดใหญ่ไชยพุม เป็นสถานที่สำคัญและเป็นศูนย์กลางของการจัดพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในเมืองโกสอนพมวิหาน ทั้งยังเป็นโรงเรียนนักธรรมที่พระภิกษุสามเณรมาศึกษาเล่าเรียนกันมาก เป็นสถานที่เก็บคัมภีร์ใบลานอีกด้วย

วัดในชุมชนชายแดนสองฝั่งโขงจึงเป็นศูนย์รวมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนให้มีความผูกพันสัมพันธ์เชื่อมโยงกันด้วยความเชื่อความศรัทธาตามหลักธรรมในพุทธศาสนา สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขแม้ต่างชาติเผ่าพันธุ์ พิธีกรรมและงานประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาบนพื้นที่แห่งนี้จึงมีพุทธศาสนิกชนและคนทั่วไปให้ความสนใจเข้าร่วมพิธีกรรมมากมาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Evans. (1999 : 13) ซึ่งกล่าวไว้ว่า ศาสนาพุทธมีแนวคิดเป็นสากลที่สามารถดึงดูดผู้คนต่างเชื้อชาติต่างเผ่าพันธุ์ให้มาอยู่ร่วมกันได้ ทำนองเดียวกับการที่ชนกลุ่มน้อยยอมรับนับถือพุทธศาสนา ทำให้วัดเข้ามาแทนที่บานของหัวหน้าหมู่บ้าน วัดจึงเป็นกลายศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่รวมของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย

6.2.1.1 พิธีกรรม : พลังแห่งการจัดระเบียบความสัมพันธ์

ในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหารและเมืองโกสอนพมวิหานมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หลายแห่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของผู้คนในชุมชน บนพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมและหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สั่งสมสืบสานต่อๆ กันมาด้วยประเพณีพิธีกรรมที่จัดขึ้นตามวาระ ผสมผสานความเชื่อระหว่างผีและพุทธที่ปฏิบัติร่วมกันได้อย่างกลมกลืน

- พิธีกรรมในศาลเจ้าแม่สองนางพี่น้อง

ในวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี จะมีการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าแม่สองนางพี่น้อง ณ ศาลเจ้าแม่สองนางพี่น้อง ที่บริเวณท่าเรือข้ามฟากจุดผ่านแดนถาวร เขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร ในขณะที่ฝั่งตรงกันข้ามของแม่น้ำโขงที่หอมะเหล็กหลักเมืองโกสอนพมวิหาน ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เคียงกับบริเวณท่าเรือข้ามฟากของเทศบาลเมืองโกสอนพมวิหาน ก็มีพิธีกรรมบวงสรวงมะเหล็ก

หลักเมือง ไกสอนพมวิหานเช่นกัน โดยมีนางเทียม (ร่างทรง) กราบไหว้อัญเชิญเจ้าพ่อฟ้ามงเมือง และ เจ้าแม่สองนางพี่น้องเข้าทรง การประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ที่น่าเชื่อถือศรัทธาเป็นที่ตื่นตาตื่นใจ แก่ผู้พบเห็น โดยมีประชาชนชาวมุกดาหาร และต่างจังหวัดรวมทั้งพี่น้องชาวจีน ชาวลาว ชาว เวียดนามนำดอกไม้ รูปเทียน น้ำอบ น้ำหอม และอาหารต่างๆ มาถวาย เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ด้วยความ เคารพศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง

การประกอบพิธีบวงสรวงเจ้าแม่สองนางพี่น้องประจำปีทุกครั้ง จะต้องทำพิธีควบคู่ไปกับการ บวงสรวงเจ้าพ่อฟ้ามงเมือง ด้วยความเชื่อที่ว่าท่านเป็นบรรพบุรุษของเจ้าแม่สองนางพี่น้อง เป็นเจ้า พ่อที่ปกป้องคุ้มครองเมือง เป็นหลักบ้านหลักเมืองเก่าแก่ที่ยิ่งใหญ่ ดั่งนามของท่านว่า ฟ้ามงเมือง ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่สองนางพี่น้อง ราชบิดาของเจ้าฟ้ามงบรรพบุรุษผู้ รวบรวมแผ่นดินลาวล้านช้างให้เป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่และมั่นคงมาเป็นเวลานาน จึงต้องอัญเชิญท่าน มาร่วมในพิธีบวงสรวงด้วยเสมอ ซึ่งท่านก็จะลงทรงในร่างทรงก่อนเจ้าแม่สองนางพี่น้อง

ร่างทรง นับเป็นบุคคลสำคัญในการประกอบพิธีกรรม พิธีกรรมบวงสรวงเจ้าแม่สองนางฯจะ ใช้ร่างทรงเป็นผู้หญิง เรียกว่า นางเทียม

ผู้ประกอบพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าแม่สองนางพี่น้อง เป็นร่างทรงหรือ “นางเทียม” จากอดีต ถึงปัจจุบัน พอประมวลได้คือ คุณยายคุณ บำรุงสวัสดิ์ คุณยายประยงค์ โภคทรัพย์ และคุณยาย สุดสาคร เทียนลักนานนท์ ซึ่งเป็นนางเทียมคนปัจจุบัน คุณยายสุดสาครได้เลือก คุณยายอรวรรณ เชื้อหาญ ให้เป็นนางเปี่ยงหรือนางสนมของนางเทียม เป็นผู้ดูแลศาลเจ้าแม่สองนางพี่น้อง และเป็น ผู้รับใช้ช่วยเหลือนางเทียมในการดำเนินพิธีกรรมบวงสรวงและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่สองนาง พี่น้อง รวมทั้งพิธีกรรมเล็กๆน้อยๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้คนที่มาเช่นไหว้ บนบานเจ้าแม่สองนางพี่น้องใน แต่ละวันด้วย

คุณยายอรวรรณ เชื้อหาญ อายุ 80 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 26 ถนนแก้วกนิรี ชุมชนแก้วกนิรี เทศบาลเมืองมุกดาหาร ข้าราชการเกษียณ เดิมรับราชการครูในโรงเรียนมุกดาลัย ผู้ดูแลศาล เจ้าแม่สองนางพี่น้อง เล่าให้ฟังว่า คุณยายได้รับการคัดเลือกจากคุณยายสุดสาคร เทียนลักนานนท์ ซึ่งเป็นผู้นำทางพิธีกรรมหรือนางเทียมในพิธีสักการบวงสรวงเจ้าแม่สองนางพี่น้อง ให้มาเป็นนาง เปี่ยง หรือนางสนมผู้รับใช้ในพิธีกรรม และดูแลรักษาศาลเจ้าแม่สองนางพี่น้องในวันปกติทุกวัน คุณยายอรวรรณ เล่าเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิฤทธิ์ของเจ้าแม่สองนางพี่น้องที่คุณยายได้พบ เห็นให้ผู้วิจัยฟังด้วยความเชื่อถือศรัทธาว่า ในเวลาใกล้รุ่ง เช้ามืดของวันหนึ่งในสมัยที่คุณยายยังเป็น เด็ก เรียนอยู่ชั้นประถม ขณะที่คุณยายตื่นนอนขึ้นมาและมองไปยังบริเวณซึ่งเป็นศาลเจ้าแม่สองนางพี่ น้องในปัจจุบัน คุณยายเห็นดวงแก้วดวงหนึ่งส่องแสงประกายสุกใส คล้ายตะเกียงลอยไปมาอยู่เหนือ บริเวณแห่งนั้น คุณยายรีบออกให้พี่น้องและผู้อื่นดู

“... ตะเกียงลอยได้ ตะเกียงลอยได้ ...”

คุณยายพูดเสียงดัง ฟังๆ และญาติผู้ใหญ่ของคุณยายจึงเล่าเรื่องราวของเจ้าแม่สองนางพี่น้องให้คุณยายฟัง ตั้งแต่นั้นมาคุณยายจึงมากราบไหว้และสักการะเจ้าแม่สองนางพี่น้องเป็นประจำ ต่อมาคุณยายก็ได้รับคัดเลือกมาเป็นนางเป็ยหรือนางสนมในพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าแม่และคอยดูแลรักษาศาลแห่งนี้ตลอดมา คุณยายเล่าว่า

“ชาวมุกดาหารเชื่อว่าเจ้าแม่สองนางพี่น้องมีความศักดิ์สิทธิ์ คนในจังหวัดมุกดาหารมากราบไหว้ด้วยความเคารพนับถือเป็นประจำ คนจากฝั่งลาวก็มา ส่วนหนึ่งจะมาบนบานขอในสิ่งที่ตนต้องการ เช่น ตนเองหรือลูกหลานจะสอบเข้าเรียน เข้าทำงาน ให้ประสบความสำเร็จ หรือจะเดินทางข้ามไปฝั่งลาว ไปทำงานกรุงเทพฯ ไปทำงานต่างจังหวัด ก็จะมากราบไหว้ขอให้ท่านคุ้มครองหรือให้ท่านช่วยให้สำเร็จสมประสงค์ เมื่อได้ตามต้องการก็จะมาแก้บน สิ่งที่น่ามาแก้บนก็จะเป็นอาหารหวาน ขนม ผลไม้ ดอกไม้สวยงาม โดยเฉพาะดอกกุหลาบสีแดง สีชมพู ไม่มีเหล้าเบียร์ และอาหารคาว หรือการฆ่าสัตว์มาเช่นสรวงบูชา เจ้าแม่ไม่ชอบสิ่งของเหล่านี้...”

ทุกๆ วันจะมีทั้งคนไทย คนลาวและผู้นับถือโดยทั่วไปเข้ามากราบไหว้เจ้าแม่เป็นประจำ ในวันขึ้นสิบเอ็ดค่ำเดือน 6 ของทุกปี จะมีพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าแม่ มีผู้คนมาร่วมพิธีมากมาย และในปี พ.ศ. 2552 นี้ ซึ่งตรงกับวันจันทร์ที่ 4 พฤษภาคม พิธีบวงสรวงเจ้าแม่สองนางพี่น้องเริ่มกระทำขึ้นในตอนเช้าระหว่างเวลา 09.00 น. ถึงเวลา 11.00 น. มีประชาชนทั้งชาวไทย ชาวลาว จีน เวียดนาม รวมทั้งผู้นับถือศรัทธา และนักท่องเที่ยวที่ผ่านมาเข้าชมร่วมในพิธีกรรม นำรูปเทียน ดอกไม้ อาหาร ขนม ผลไม้ มาถวายสักการะเป็นเครื่องบวงสรวงเจ้าแม่ คุณยายอรวรรณ เชื้อหาญ ซึ่งเป็นนางเป็ยหรือนางสนมของเจ้าแม่สองนางพี่น้อง เป็นผู้หนึ่งที่ร่วมในพิธีกรรมและเป็นผู้เปลี่ยนเครื่องแต่งกายให้เจ้าแม่ เลือกเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับให้ตามความประสงค์ของเจ้าแม่ คุณยายเล่าให้ฟังหลังจากเสร็จพิธีบวงสรวงด้วยใบหน้าเปี่ยมสุขยิ้มแย้มแจ่มใสว่า

“... ปีนี้เจ้าแม่คงมีความสุขมาก ตอนที่ลงทรงจะเลือกชุดแต่งตัวเป็นหญิงสาวชาวลาว เลือกเครื่องประดับสวยงาม พิถีพิถันเป็นพิเศษ แสดงว่าปีนี้บ้านเมืองเราคงมีความสุขดี เพราะเจ้าแม่ไม่มีความวิตกกังวลเลย แต่งตัวสวยงาม และลงทรงไม่นานก็กลับ...”

พิธีบวงสรวงเจ้าแม่สองนางพี่น้องในปี 2552 นี้ ดำเนินไปตามขั้นตอนของพิธีกรรม สร้างความตื่นตาตื่นใจ สร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้มาร่วมในพิธีเป็นอย่างมาก เพราะเจ้าแม่ไม่ได้แสดงถึงความวิตกกังวลใดใด ทั้งสองท่านสดชื่นเบิกบานเลือกเครื่องทรงและเครื่องประดับที่สวยงามตามแบบประเพณีนิยมของสตรีสูงศักดิ์ชาวลาว ซึ่งหลังจากเสร็จพิธีกรรมบวงสรวงตามลำดับขั้นตอนแล้ว คุณยายสาคร ซึ่งเป็นร่างทรง และนางเปียงคือคุณยายอรรณภก็จะนำเครื่องทรงคือผ้าสไบที่เจ้าแม่เลือกนั้นมาห่มให้กับหุ่นรูปปั้นของท่านซึ่งประดิษฐานอยู่ภายในศาลนั่นเอง

เจ้าแม่สองนางพี่น้องทรงเครื่องสวยงาม เจ้าแม่สองนางพี่น้องทรงเครื่องในวันเข้าพรรษา

เครื่องทรงซึ่งก็คือผ้าสไบของหุ่นรูปปั้นเจ้าแม่สองนางพี่น้องนั้น จะมีการเปลี่ยนไปตามฤดูกาลหรือเทศกาลวันสำคัญๆ เช่น ในพิธีบวงสรวงประจำปีในเดือนหก งานทำบุญวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันปีใหม่ วันสงกรานต์ ฯลฯ ในพิธีบวงสรวงปีนี้ท่านก็จะเลือกเครื่องทรงที่สวยงามของหญิงสาวชาวลาวผู้สูงศักดิ์ และเมื่อวันเข้าพรรษาในปีนี้เป็นวันที่ 8 กรกฎาคม 2552 ก็จะมีการเปลี่ยนเครื่องทรงให้ท่าน ทรงเครื่องสไบสีขาวทรงศิลปะในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นต้น

- พิธีกรรมบวงสรวงศาลหลักเมืองโกสอนพมวิหาน

เมื่อวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งตรงกับวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2552 มีพิธีกรรมบวงสรวงเลี้ยงหอมะเหล็ก ศาลหลักเมืองโกสอนพมวิหานเช่นเดียวกับทุกปีที่ผ่านมา ในปีนี้เป็นปีครบรอบสามปีที่ต้องฆ่าควาย หรือที่ชาวลาวเรียกว่า มะขาม โกง เพื่อเป็นเครื่องบูชาเช่นไหว้หลักเมือง เจ้าพ่อยาพ่อที่สถิตอยู่ในหอมะเหล็กทั้ง 8 องค์

พิธีกรรมเริ่มต้นด้วยการฆ่าควาย ซึ่งนำมาฆ่ากันตั้งแต่เช้าวรู่ในบริเวณพื้นดินด้านหลังของหอมะเหล็ก เมื่อฆ่าควายแล้วจะตัดหัวควายใส่ถาดไว้เพื่อนำไปถวายเจ้าพ่อขณะทำพิธีบนหอมะเหล็ก ส่วนเนื้อควายก็จะนำมาทำอาหารให้ผู้ที่มาร่วมพิธีได้รับประทานร่วมกันเมื่อเสร็จพิธี ซากหนังควาย

ที่เหลือจากการแล่นเนื้อออกไปแล้ว ผิงอยู่บนเสื่อผืนใหญ่ที่ปูลาดบนพื้นดินในบริเวณด้านล่างของ หอมะเหล็ก เลือดสดๆ สีแดงยังติดอยู่บนผนังที่แผ่อยู่นั้น กลิ่นคาวเลือดคละคลุ้งทั่วบริเวณบวงสรวง และในบริเวณใกล้เคียงกันนั้นแม่ครัวหลายคนกำลังช่วยกันปรุงอาหารจากเนื้อควาย ซึ่งมีทั้งต้ม ปิ้ง ย่าง และหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ทำลาบเนื้อสดเลือดแดงๆ เพื่อรับประทานกับข้าวเหนียวที่นั่งอยู่ใกล้ๆ บริเวณนั้นเช่นกัน

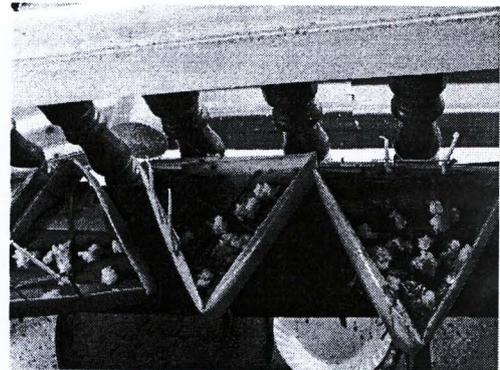
เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าพ่อในหอมะเหล็กศาลหลักเมืองโกสอนพมวิหาน

ก่อนเริ่มพิธี ยายพอน สุวันเมที หญิงชราวัย 73 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านท่าเมือง เทศบาลเมืองโกสอนพมวิหาน นำขันดอกไม้รูปเทียนไปไหว้เจ้าพ่อ แล้วมานั่งรอพิธีกรรมหน้าแท่นบูชา คุณยายเล่าถึงการมาร่วมในพิธีนี้ด้วยความเคารพศรัทธา

“ยายจะมาร่วมพิธีนี้ทุกปีไม่เคยขาด ถ้าไม่มาเจ้าพ่อท่านจะถามหา...”

คุณยายเล่าให้ฟังถึงความศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ในพิธีกรรมบวงสรวงหอมะเหล็ก ซึ่งมักจะมี พิธีกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่นอกเหนือจากการบวงสรวง แทกร้อนอยู่ด้วยเช่น การนำข้าวเหนียวป้อน มาจ้บบรรเทาความเจ็บปวด เจ็บป่วย ข้าวเหนียวป้อนอยู่ในกระทงหยวกกล้วยซึ่งประดิษฐ์ขึ้นมา อย่างง่ายๆ เป็นรูปทรงสามเหลี่ยม มีรูปเทียนปักอยู่ในกระทงซึ่งชาวบ้านนำมาวางไว้บนโต๊ะเล็กๆ ใกล้บริเวณทำพิธี ผู้มาร่วมพิธีจะนำก้อนข้าวเหนียวในกระทงนั้นมาจ้บ หรือสัมผัสลงบนผิวหนัง หรืออวัยวะต่างๆ บนร่างกายที่เจ็บปวด หรือเป็นแผล พร้อมทั้งอธิษฐานให้หายจากอาการเจ็บปวด หรืออาการป่วย แล้วนำก้อนข้าวเหนียวที่จ้บ หรือสัมผัสกับอวัยวะต่างๆ ตามต้องการแล้ว วางลงใน กระทงเช่นเดิม เมื่อเสร็จพิธีกรรมการบวงสรวงเจ้าพ่อมะเหล็กหลักเมือง ชาวบ้านก็จะนำกระทง เหล่านี้ไปลอยลงในแม่น้ำโขง ให้อาการเจ็บป่วยและทุกข์โศกต่างๆ ลอยหายไปกับสายน้ำโขงซึ่ง ผู้ทำพิธีนี้เชื่อกันว่าเมื่อทำเช่นนี้จะหายจากอาการเจ็บป่วย หรือเจ็บปวดดังกล่าวได้ ในขณะที่เล่า

คุณยายก็จะนำเอาก้อนข้าวเหนียวมาจ๋าลงไปที่อวัยวะต่างๆ ในร่างกายของคุณยาย ปากก็พิมพ์ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ พร้อมทั้งบอกให้ผู้วิจัยหยิบก้อนข้าวเหนียวมาจ๋าลงบนส่วนต่างๆ ของร่างกายด้วยเช่นกัน

เครื่องสักการะประกอบในพิธีกรรมบวงสรวงหอมะเหล็กหลักเมืองไถสอพมวิทาน

ก่อนพิธีกรรมจะเริ่มขึ้นผู้คนหลากหลายเริ่มทยอยกันขึ้นมาบนหอมะเหล็ก นอกจากคนลาวแล้วก็จะมีคนไทย คนเวียดนาม คนจีนและนักท่องเที่ยวต่างชาติ ชาวตะวันตก มาร่วมพิธีกรรมในครั้งนี้ด้วย ผู้มาร่วมพิธีจะนำเครื่องบูชา เครื่องบวงสรวงซึ่งส่วนใหญ่คือ ดอกไม้ ธูปเทียน ผลไม้ได้แก่กล้วย มะพร้าว และที่ขาดไม่ได้คือ เหล้า เป็นเหล้าขาวใส บางคนนำมาทั้งขวดใหญ่ บางคนบรรจุลงในขวดใบเล็ก ส่วนเนื้อควายที่ฆ่าก็จะนำบางส่วนใส่ถาดมาพร้อมกับหัวควาย ตั้งไว้หน้าแท่นพิธีกรรม ซึ่งจะเป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับผู้ประกอบพิธีเท่านั้น ผู้เข้าร่วมพิธีจะเข้าไปในบริเวณนั้นไม่ได้โดยเฉพาะผู้หญิงต้องนั่งอยู่ภายนอกเท่านั้น

พิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองเริ่มขึ้นเมื่อ เช้าจ๋า หรือกะจ๋าหรือพ่อล่ำม จันพม เมืองแสน อายุ 80 ปี เป็นร่างทรงของเจ้าพ่อที่สถิตอยู่ในศาลหลักเมืองทั้ง 8 องค์ กะจ๋าเดินทางมาจากบ้านโพนสิม ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดเดิมของชาวเมืองสะหวันนะเขตที่อพยพมาจากบ้านโพนสิม เข้ามาถึงในบริเวณประกอบพิธี กะจ๋านั่งขัดสมาธิบนพรมที่ปูลาดไว้หน้าแท่นบูชาเจ้าพ่อ ก็มลงกราบเจ้าพ่อแล้วนั่งพนมมือหลับตาสักครู่ร่างกายของกะจ๋าจะสั่นแสดงให้ทราบว่าเจ้าพ่อลงทรงแล้ว เมื่อกะจ๋าลืมตาขึ้นคนผู้ที่เป็นทหารเอก ซึ่งก็คือผู้ช่วยในการประกอบพิธีกรรมจะหยิบเครื่องทรงตามความประสงค์ของเจ้าพ่อที่เข้าทรงมาสวมให้ร่างทรง มีผ้าถุง เสื้อ หมวก ซึ่งมีรูปแบบและสีสันท่างกัน เจ้าพ่อบางองค์จะถืออาวุธด้วย เจ้าพ่อแต่ละองค์จะแสดงท่าทางต่างๆ บางองค์จะนั่งพูดคุยทักทายกับชาวบ้าน ผู้เข้าร่วมพิธี บางองค์จะถูกขี้ขึ้นยื่นถืออาวุธร้ายรำถือดาบกวัดแกว่งไปมา สร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับผู้ที่ร่วมพิธีเป็นอันมาก เจ้าพ่อที่ลงทรง มีทั้งเจ้าพ่อผู้รักษาเมือง รักษาแม่น้ำ เจ้าพ่อนักรบ เป็นต้น แต่ละองค์จะลงทรงเป็นเวลาประมาณ 5-10 นาที เสียงพูดของเจ้าพ่อแต่ละองค์ที่พูดกับผู้เข้าร่วมพิธี

นั้นบางองค์เสียงดังมาก บางองค์เสียงเบาผู้เข้าร่วมพิธีจะได้ยินไม่ทั่วถึง ได้ยินเพียงผู้ที่นั่งอยู่ด้านหน้า ไกลๆ ร่างทรงเท่านั้น เมื่อเจ้าพ่อลงทรงครบทุกองค์ หลังจากพิธีกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้ว พ่อพาไล่หัวหน้าผู้ดูแลรักษาหอมะเหล็กจะแจ้งคำพูดของเจ้าพ่อให้ผู้มาร่วมพิธีทราบอีกครั้ง

พิธีกรรมในหอมะเหล็ก ศาลหลักเมืองไถสอนพมวิหาน

เมื่อการประกอบพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อในหอมะเหล็กเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีจะนำเอาเครื่องเซ่นไหว้ คือ ผลไม้มาแบ่งกับรับประทาน เพราะถือว่าเป็นผลไม้ของเจ้าพ่อ เจ้าพ่อมอบให้ผู้เข้าร่วมพิธีรับประทานเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ชาวบ้านจะรีบเข้าไปหยิบผลไม้ต่างๆ มาแบ่งปันกัน โดยเฉพาะเหล้าจะนำมาแบ่งกันคนละเล็กน้อย ถือว่าเป็นเหล้ายาที่ผ่านพิธีกรรมแล้ว ใครได้ดื่มหรือนำมาประพรมทาบริเวณร่างกายถือว่าเป็นสิริมงคล และสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ได้ จากนั้นก็จะรับประทานอาหารร่วมกัน อาหารที่นำมารับประทานส่วนหนึ่งก็คือ อาหารที่ทำมาจากเนื้อควายที่นำมาเซ่นไหว้เจ้าพ่อนั่นเอง

ในขณะที่รับประทานอาหารร่วมกันชาวบ้านผู้มาร่วมพิธีก็จะพูดคุยกัน บางคนก็รู้จักกันดี เพราะเป็นคนในชุมชนเดียวกัน บางคนไม่รู้จักกันมาก่อนก็จะได้รู้จักกันพูดคุยทักทายกัน เรื่องที่พูดคุยกันส่วนหนึ่งก็จะเป็นเรื่องเล่าของคนเฒ่าคนแก่ที่เล่าให้ลูกหลานที่เพิ่งมาร่วมพิธีเป็นครั้งแรกฟังถึงเรื่องราวของเจ้าพ่อ และเหตุการณ์อิทธิฤทธิ์ของเจ้าพ่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่หอมะเหล็กแห่งนี้ นอกจากการเซ่นไหว้บวงสรวงด้วยเครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ แล้ว ก็จะมีการบริจาคเงินในพิธีนี้ด้วย ซึ่งจะมีการจดบันทึกรายชื่อผู้บริจาคและจำนวนเงินไว้ในบัญชีของหอมะเหล็กด้วย เงินที่บริจาคก็จะนำไปประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในบริเวณหอมะเหล็ก รวมทั้งบำรุงรักษาหอมะเหล็กให้สะอาดสวยงามเป็นสถานที่เคารพบูชาของชาวเมืองไถสอนพมวิหาน แขวงสะหวันนะเขต และผู้มาเคารพบูชาทั่วไป

ในขณะที่รับประทานอาหารร่วมกันชาวบ้านผู้มาร่วมพิธีก็จะพูดคุยกัน บางคนก็รู้จักกันดี เพราะเป็นคนในชุมชนเดียวกัน บางคนไม่รู้จักกันมาก่อนก็จะได้รู้จักกันพูดคุยทักทายกัน เรื่องที่

พูดคุยกันส่วนหนึ่งก็จะเป็นเรื่องเล่าของคนเฒ่าคนแก่ที่เล่าให้ลูกหลานที่เพิ่งมาร่วมพิธีเป็นครั้งแรกฟัง ถึงเรื่องราวของเจ้าพ่อ และเหตุการณ์อิทธิฤทธิ์ของเจ้าพ่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่หอมะเหล็กแห่งนี้ นอกจากนี้ การเช่นไหว้บวงสรวงด้วยเครื่องเช่นไหว้ต่างๆ แล้ว ก็จะมีการบริจาคเงินในพิธีนี้ด้วย ซึ่งจะมีการจดบันทึกรายชื่อผู้บริจาคและจำนวนเงินไว้ในบัญชีของหอมะเหล็กด้วย เงินที่บริจาคก็จะนำไปประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในบริเวณหอมะเหล็ก รวมทั้งบำรุงรักษาหอมะเหล็กให้สะอาดสวยงามเป็นสถานที่เคารพบูชาของชาวเมืองโกสอนพมิวนาน แขวงสะหวันนะเขต และผู้มาเคารพบูชาทั่วไป

ท้าวเทพ สุริวง อายุ 32 ปี อาศัยอยู่ในบ้านไชยมงคล เทศบาลเมืองโกสอนพมิวนาน จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติที่นครหลวงเวียงจันทน์ มาทำงานราชการเป็นเจ้าหน้าที่การเงินของรัฐที่เมืองโกสอนพมิวนาน ได้สองปีกว่าแล้ว หน้าที่ของท้าวเทพประการหนึ่งคือ เป็นผู้รับผิดชอบมาเก็บรวบรวมเงินบริจาคที่หอมะเหล็กศาลหลักเมืองแห่งนี้ ในทุกวันศุกร์ของแต่ละสัปดาห์ และวันที่มีพิธีกรรมในหอมะเหล็ก แล้วนำเงินบริจาคเข้าบัญชีของรัฐ ท้าวเทพเล่าถึงการปฏิบัติภารกิจในหอมะเหล็กว่า

“... ผมจะมารับเงินที่รวบรวมได้จากการบริจาคที่หอมะเหล็กทุกวันศุกร์ ในแต่ละเดือนมีเงินบริจาคคิดเป็นเงินไทยประมาณสี่พันกว่าบาท งานเลี้ยงหอมะเหล็ก (งานบวงสรวง) ได้รับเงินบริจาคปีนี้หมื่นกว่าบาท ... เงินที่บริจาคมีทั้งเงินกิบ เงินบาท เงินดอง เงินดอลลาร์ คนหลายชาติหลายภาษามาไหว้ท่าน บางทีก็เป็นคนลาวที่มาจากต่างประเทศ ก็พวกแต่งงานกับฝรั่ง กลับมาบ้านก็มาไหว้เจ้าพ่อ เอาเงินดอลลาร์ มาบริจาค ... คนที่มาไหว้ท่านเพื่อให้ท่านคุ้มครอง จะได้มีความสุข บางทีมาขอสิ่งต่างๆ เมื่อได้แล้วก็จะมาแก้บน ...”

“... เงินที่เก็บรวบรวมไปนี้ จะนำไปเข้าบัญชีของรัฐ ถ้าทางหอมะเหล็กต้องการนำมาใช้ ก็จะไปเบิก พ่อพาลีซึ่งเป็นหัวหน้ารักษาดูแลศาลหลักเมืองแห่งนี้จะเป็นผู้ไปเบิกเงินมาใช้ในงานที่เกี่ยวข้องกับศาลหลักเมือง รัฐก็จะพิจารณาให้”

พ่อพาลี ไชยะวงสา อายุ 80 ปี ชาวผู้ไท ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่เมืองพิน สร้างครอบครัวอยู่ในบ้านโพนสิม แล้วย้ายมาอยู่ที่บ้านไชยพุม เมืองโกสอนพมิวนาน อาชีพเดิมรับราชการทหารการบินพลเรือน ในสงครามอินโดจีนเป็นทหารขนส่งที่เวียงจันทน์ ทำงานให้กับฝรั่งเศสปีจนกระทั่งเดือนเบี่ยนพุดแตก เมื่อออกจากการเป็นทหาร ก็มาเป็นหัวหน้าผู้ดูแลรักษาหอมะเหล็กศาลหลักเมืองโกสอนพมิวนาน ซึ่งมีผู้ช่วยดูแลอีกสองคนคือ พ่อตาน จันทราดวงลี อายุ 68 ปี อยู่บ้านไชยพุมพ่อลี ไชยะสิง อายุ 73 ปี อยู่บ้านรัตนรังสีเหนือ ในเขตเทศบาลเมืองโกสอนพมิวนาน ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้มาทำหน้าที่ดูแลรักษาศาลหลักเมือง หรือเฮ็ดเวียกศาลนั้น คุณพ่อตานบอกว่าส่วนใหญ่เขา

จะเลือกลูกบ้านหลานเมืองสะพานนะเขตที่เป็นผู้ใหญ่อาวุโสอายุมาก เป็นผู้ประพาศดีมีคุณธรรม รักษาฮึดคงมาทำงานที่นี่ ซึ่งคุณพ่อทั้งสามคนก็ได้รับการคัดเลือกให้มาปฏิบัติหน้าที่ดูแลรักษา และดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหอมะเหล็กหลักเมือง โดยมีคุณพ่อพาไลเป็นหัวหน้า

คุณพ่อพาไล เล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของหอมะเหล็กแห่งนี้ว่า

“... เมื่อก่อนหอมะเหล็ก ซึ่งมีเจ้าพ่อ ยาพ่อทั้งแปดองค์สถิตอยู่นี้ เดิมตั้งอยู่ที่บ้านโพธิ์ลิ้ม เมื่อประเทศลาวตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสได้ไม่นาน ฝรั่งเศสจึงย้ายหอมะเหล็กหลักเมืองมาไว้ที่นี่ ซึ่งใกล้กับท่าเรือข้ามฟาก มีคนมาก คนสองฝั่งโขงข้ามไปข้ามมาเสมอ ในสมัยก่อนยังไม่มีด่าน จุดตรวจคนข้ามแดน คนที่อาศัยอยู่ในแถวนี้ก็ข้ามแม่น้ำโขงไปมาหาสู่กันตามปกติ ไม่มีเรื่องราวอะไร พอมีการกำหนดเขตแดน ฝั่งนี้ลาว ฝั่งนี้ไทย ก็เลยยาก จะข้ามแต่ละครั้งก็ต้องทำเอกสารเสียเงิน จะพายเรือข้ามไปมาสบายๆ เหมือนเมื่อก่อนไม่ได้แล้ว ...”

“... ที่ฝรั่งเศสให้ย้ายหอมะเหล็กมาไว้ที่ตรงนี้ คงเป็นที่ที่ติดกับแม่น้ำโขงเขตแดนประเทศไทย และใกล้กับท่าเรือข้ามฟาก ให้ท่านมาคอยปกป้องคุ้มครองเมือง เพราะมีผู้คนข้ามไปมามาก ไม่รู้ใครบ้างมีทั้งคนดีไม่ดี แล้วก็ เป็นบริเวณที่ใกล้เคียงกับวัดไชยพุมด้วย อยู่ตรงกันข้าม วัดไชยภูมิ ตั้งมาก่อนแล้ว มีพระเณรมาก ส่วนใหญ่คนมาวัดก็จะมาไหว้ศาลเจ้าพ่อด้วย ...”

พ่อพาไลหยุดเล่าเรื่องชั่วขณะเมื่อมีชายหญิงสองสามคนขึ้นมาบนศาล จะมาขอบบนบาน หรือบะกับเจ้าพ่อ พ่อหลานซึ่งเป็นผู้ช่วยพ่อพาไลจะเป็นผู้เขียนร่างถ้อยคำขอบบนบานตามความประสงค์ของผู้มาราบไหว้ขอเจ้าพ่อให้ช่วย แล้วนำมาให้พ่อพาไลเป็น “แทนคำ” หรือผู้ต่างหน้า พูดกับเจ้าพ่อแทนผู้ที่มาขอบบนบาน

พ่อหลานนำกระดาษซึ่งเขียนคำร่างขอบบนบานของคนที่มาบนบานเจ้าพ่อ มาให้พ่อพาไล หลังจากพ่อพาไลได้อ่านข้อความจากกระดาษแผ่นนั้นแล้ว พ่อพาไลพูดกับผู้มีมาขอบบนบานด้วยน้ำเสียงที่ค่อนข้างจะโกรธ แต่ก็ไม่ได้แสดงอาการที่ไม่ดี เพราะบุคลิกของท่านเป็นคนมีเมตตา และอ่อนโยน เพียงพูดด้วยน้ำเสียงเข้มผัดจากปกติทั่วไปว่า

“... เรื่องไม่ใช่นี้นี้เจ้าพ่อไม่ช่วยหรอกนะ อย่ามาขอเลย เจ้าพ่อไม่ช่วย ช่วยไม่ได้... เจ้าพ่อจะช่วยเหลือคนดี ทำในเรื่องดีๆ ทำแบบนี้ อย่ามาให้เจ้าพ่อช่วยเลย ...”

เมื่อพ่อพาไปพบกับผู้มาขอบนบานแล้วก็หันมาพบกับพ่อตานไม่ให้รับคำบนบานที่ขอให้
เจ้าพ่อช่วยเหลือในสิ่งที่ไม่ดี

“... ต่อไปอย่ารับเคื้อ เรื่องไม่ใช่นี้นี้ ...”

พ่อพาไปไม่ได้บอกว่าเรื่องไม่ดีที่ผู้มาขอให้เจ้าพ่อช่วยนั้นคือเรื่องอะไร แต่หันมาพูดว่า

“... เจ้าพ่อในศาลแห่งนี้จะคอยดูแลทุกข์สุขของชาวบ้านชาวเมือง คนทำดีประพฤติดี
เจ้าพ่อก็จะคุ้มครองช่วยเหลือ ทำไม่ดีก็ไม่ช่วย ท่านศักดิ์สิทธิ์มาก ... ตอนที่ย้ายมาใหม่ๆ พ่อฝัน
เห็นเจ้าพ่อที่สถิตอยู่ในศาลนี้ด้วย แล้วก็โชคดีถูกหวยได้เงินพอสมควร ...”

พ่อพาไป จึงไม่ใช่เพียงเป็นผู้ดูแลรักษาหอมะเหล็ก หรือแทนคำ ผู้ต่างหน้าพูดแทนผู้มา
ไหว้ขอสิ่งต่างๆ จากเจ้าพ่อเท่านั้น แต่เป็นผู้กรองเรื่องราวคำขอบนบานต่อเจ้าพ่ออีกด้วย ซึ่งจะต้อง
เป็นเรื่องที่ไม่เป็นภัยแก่สังคมไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น เป็นการจัดระเบียบสังคมควบคุม
ความประพฤติของผู้คนในสังคมบนพื้นฐานความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้

ส่วนเรื่องพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อหอมะเหล็กนั้น พ่อพาไปเล่าให้ฟังว่า

“... ปีนี้เจ้าพ่อสั่งห้ามไม่ให้ฆ่าควายมาเช่นไหว้เจ้าพ่ออีก ไม่ว่าปีไหนๆ ก็ไม่ให้ฆ่าควาย
ที่เคยทำมาคือฆ่าหมูสามปีแล้วจึงฆ่าควายเพื่อใช้เป็นเครื่องเซ่นสรวงเจ้าพ่อ ปีต่อไปก็คงจะใช้หมู
อย่างเดียว เพราะเจ้าพ่อไม่ให้ฆ่าควายอีกแล้ว ...”

“... คนไทยก็ข้ามฝั่งมาเช่นไหว้เจ้าพ่อเหมือนกัน ส่วนใหญ่จะมาขอให้เจ้าพ่อคุ้มครอง
ให้ดำเนินกิจการค้าขาย ธุรกิจต่างๆ สำเร็จ พวกที่จะตั้งบริษัทใหม่ เปิดกิจการใหม่ หรือจะขายที่
ขายทางก็จะมาขอให้กิจการงานสำเร็จเจริญรุ่งเรือง คนไทยที่มาท่องเที่ยวหรือมาเยี่ยมพี่น้องฝั่งลาว
ก็จะมาไหว้เจ้าพ่อเช่นกัน เขานับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เมื่อประสบผลสำเร็จก็จะเอาสิ่งของต่างๆ มาถวาย
มาตักแตงศาล หรือเอาเงินมาบริจาค มีแบบนี้มาตลอด ... วันออกพรรษาแข่งเรือก็จะมาไหว้กัน
บางปีข้าราชการตำแหน่งสูงๆ ก็จะมาเช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร รองผู้ว่า ก็เคยมา...
... บางปีเจ้าแม่สองนางพี่น้อง เจ้าฟ้ารุ่ง ก็จะมาลงทรงด้วยนะ แต่ปีนี้ไม่มาแต่เจ้าพ่อที่นี่ก็
ลงทรงครบทุกองค์ จนกะเจ้าเหนื่อย... กะเจ้า คนนี้อยู่บ้านโพนสิมที่ศาลเก่าเคยตั้งอยู่ที่นั่น เป็น
เชื้อสายกะเจ้าคนเก่าสืบต่อกันมา ทำพิธีมาหลายปีแล้ว คนทั่วไปก็ให้ความนับถือท่านมาก”

“...อยากให้พิธีกรรมนี้อยู่สืบต่อไป ลูกหลานเขาก็จะรู้ความเป็นมาของบ้านเมือง รู้ฮีตคองที่คนเฒ่าคนแก่เคยปฏิบัติกันมา เมื่อมีคนทำพิธีกรรมเจ้าพ่อก็จะได้ปกป้องคุ้มครองจะได้อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ...ไม่เคยเห็นมีใครคิดจะเขียนบันทึกไว้นะเรื่องราวเหล่านี้ แต่ก็มีคนเฒ่าคนแก่รู้เรื่องเล่าต่อๆ กันมา พ่อคือใจที่มีคนมาถามเรื่องราวเหล่านี้ จะได้สืบสานให้เด็กรุ่นหลังได้เรียนรู้กันไป...”

คุณพ่อพาไปเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมหอมะเหล็กหลักเมืองไถสอนพมวิหาน และตอบคำถามต่างๆ ด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส มีเมตตาและต้องการอนุรักษ์รักษาพิธีกรรมนี้รวมทั้งเผยแพร่ให้ผู้คนทั่วไปได้รับทราบ

เมื่อเสร็จพิธีกรรมบวงสรวงหอมะเหล็กหลักเมือง ชาวบ้านต่างก็ช่วยกันเก็บกวาดพื้นที่ซึ่งเขาเชื่อว่าจะได้อานิสงส์ผลบุญเจ้าพ่อจะช่วยให้มีความสุขประสบความสำเร็จดังที่ปรารถนา มีบางคนก็ทำพิธีบนบานขอสิ่งต่างๆ ที่ตนประสงค์ออกจากพิธีกรรมบวงสรวงใหญ่ประจำปี บางคนก็กลับบ้านพร้อมรอยยิ้มความหวังที่ได้บนบานขอต่อเจ้าพ่อในพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ในวันนั้น

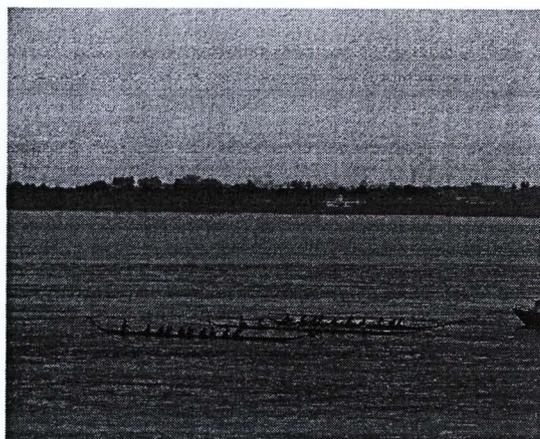
ความเชื่อเหนือสิ่งธรรมดาเป็นความเชื่อในพลังอำนาจที่จะคลบบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรากฏในรูปแบบของศาสนาและไสยศาสตร์ ความเชื่อทั้งสองอย่างสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์เรื่อยมาตั้งแต่โบราณ ความเชื่อเหนือสิ่งธรรมดาที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมและกระตุ้นให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีระบบแบบแผนเกิดเป็นจารีตประเพณีที่จะอยู่ร่วมกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือเป็นแหล่งที่มาของอำนาจที่ควบคุมมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันนั่นเอง ...ในระดับองค์กรพื้นฐาน เช่น ครอบครัว ชุมชน มีผีบ้านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ พระภูมิเจ้าที่ ผีบ้านหลักเมือง คอยปกป้องรักษาให้อยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข เมื่อชุมชนพัฒนาเป็นเมือง รัฐ อาณาจักร มีโครงสร้างสังคมซับซ้อนขึ้น มีชนชั้นผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ระบบความเชื่อซึ่งเป็นแหล่งที่มาของอำนาจประเภทหนึ่งก็ซับซ้อนยิ่งขึ้นเป็นเงาตามตัวนอกจากจะใช้หลักกฎหมายและการเมืองการปกครองแล้ว ผู้ปกครองจะใช้ความเชื่อเหนือธรรมชาติในการรักษาระเบียบแบบแผน ขจัดความขัดแย้ง รักษาสถานภาพและอำนาจของชนชั้นผู้ปกครองเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่นในสังคม (รัตนา โตสกุล, 2548 : 90-91)

6.2.1.2 งานประเพณีประสานความสัมพันธ์

งานประเพณีที่สำคัญในจังหวัดมุกดาหาร เป็นงานประเพณีที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในจังหวัดและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ระหว่างคนในจังหวัดมุกดาหาร และคนในแขวงสะหวันนะเขต คืองานประเพณีแข่งเรือซึ่งจัดขึ้นในวันออกพรรษาของทุกปี งานรวมเผ่าไทยมุกดาหารมะขามหวานชายโขง งานกาชาด และงานประเพณีอื่นๆ ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำในจังหวัดมุกดาหาร

งานประเพณีแข่งเรือเป็นงานประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดมาแต่โบราณ ตามวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำโขง สร้างความสนุกสนานและก่อให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันของผู้คนที่เข้าแข่งขัน จะมีการจัดการแข่งขันในวันเวลาที่ใกล้เคียงกันหรือในวันเดียวกัน ส่วนกำหนดการและพิธีการต่างๆ จะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นหรือชุมชนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีองค์ประกอบ วิธีการ พิธีกรรม บุคคลที่เข้าร่วมงานมีความหลากหลาย สำหรับในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองมุกดาหารจะมีการเตรียมการก่อนเข้าแข่งขัน มีการประชุมวางแผนร่วมกันในแต่ละชุมชน พร้อมใจกันหาเรือ สร้างเรือที่จะใช้เป็นเรือที่เข้าแข่งขัน คัดเลือกผู้ที่จะเป็นฝีพายซึ่งเป็นคนในชุมชน ร่วมกันฝึกซ้อมฝีพายในการพายเรือให้พร้อมเพรียงแข็งแรง มีการจัดเตรียมตกแต่งขบวนแห่ของแต่ละชุมชน ซึ่งจะมีการจัดขบวนแห่อย่างสวยงามในวันแข่งขัน ผู้เข้าร่วมขบวนจะแต่งกายอย่างสวยงามด้วยเครื่องแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งมีอย่างหลากหลาย มีการฟ้อนรำประกอบดนตรีพื้นเมืองที่ไพเราะงดงาม

เมื่อถึงวันแข่งเรือคือในวันออกพรรษาของทุกปี ก็จะมีขบวนแห่ของแต่ละชุมชนเดินเข้าสู่ถนนริมฝั่งแม่น้ำโขงในตลาดอินโดจีน ใกล้เคียงกับท่าเรือข้ามฟากที่จุดผ่านแดนถาวร แสดงให้เห็นความสวยงามของขบวนแห่ แสดงความสามัคคีในหมู่คณะของแต่ละชุมชน และการประสานสามัคคีกับกลุ่มชุมชนอื่นๆ ได้รู้จักพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในแต่ละชุมชน และที่นับว่าเป็นความสำคัญระดับชาติคือ ชาวสะหวันนะเขตได้เดินทางข้ามแม่น้ำโขงมาเข้าร่วมการแข่งขันด้วย รวมทั้งเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นก่อนการแข่งขัน เช่น การตักบาตร ทำบุญ ประเพณีออกพรรษาาร่วมกันในตอนเช้า ทำพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อฟ้ามงเมือง และเจ้าแม่สองนางพี่น้อง บริเวณศาลเจ้าแม่สองนางพี่น้อง เมื่อเสร็จพิธีก็จะรับประทานอาหารร่วมกันก่อนที่จะเริ่มการแข่งขันเรือในแม่น้ำโขง ซึ่งมีการแข่งขันหลายประเภท รวมทั้งประกวดขบวนเรือสวยงาม ซึ่งเป็นเรือที่ตกแต่งมาอย่างสวยงาม โดยมีผู้หญิงแต่งกายสวยงามเป็นฝีพายอีกด้วย

ประเพณีแข่งเรือออกพรรษาไทย-ลาว มุกดาหาร-สะหวันนะเขต

ในปี พ.ศ. 2551 เทศบาลเมืองมุกดาหาร ได้จัดงานแข่งเรือขึ้นในงานประเพณีออกพรรษา ระหว่างวันที่ 10-15 ตุลาคม มีนายปราณีต บุญมี ผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร และรองเจ้าแขวง สหวันนะเขตคือ ท่านสุพัน แก้วมีชัย ร่วมกันเป็นประธานในพิธีเปิดงานประเพณีแข่งเรือออกพรรษา ไทย-ลาวอย่างยิ่งใหญ่ โดยมีขบวนแห่อัญเชิญด้วยพระราชทานของสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งทางบกและทางน้ำ มีพิธีเบิกน่านน้ำและพิธีตีฆ้องน้ำนอง ซึ่งถือว่าเป็นพิธีเก่าแก่ที่เกิดขึ้นเป็นแห่งแรกในแถบลุ่มน้ำโขง โดยมีประวัติความเป็นมาตามบันทึกทางประวัติศาสตร์ กล่าวไว้ว่า เมื่อสมัยอดีตกาลเมื่อยังเป็นเมืองมุกดาหารในทุกๆ ปีของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งตรงกับวันออกพรรษา เจ้าเมืองจัดให้มีพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา โดยให้ผู้รับราชการสนองพระเดชพระคุณ แต่ละตำบล หมู่บ้าน นำเครื่องบรรณาการ และอื่นๆ มาร่วมประกอบพิธี เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อเจ้าเมือง ในการเดินทางมาร่วมพิธีนั้นส่วนใหญ่จะเดินทางด้วยเรือ เนื่องจากสะดวกกว่าการเดินทางทางบก ดังนั้นเมื่อมีเรือจากหลายตำบล หลายหมู่บ้านมารวมกันเป็นจำนวนมาก จึงเกิดความคิดให้มีการแข่งเรือเพื่อความสนุกสนาน และการแข่งขันนั้นจะให้เรือทุกลำที่มาร่วมในพิธีพายแข่งขันพร้อมกันทีเดียว ใครมีกำลังดีกว่า แรงดีกว่าก็จะเป็นผู้ชนะ เมื่อเรือจำนวนมากมาพายพร้อมกัน การแข่งขันความเร็วเช่นนี้คนโบราณเปรียบไว้ว่าเหมือนกับการไล่ช้างเป็นโหลงให้ว่ายน้ำ และเกิดเสียงอึกทึกครึกโครม น้ำแตกกระจายเป็นฟอง เปรียบเหมือนกับช้างเล่นน้ำเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเรียกพิธีนี้ว่า พิธีตีฆ้องน้ำนองตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ฯลฯ

พื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ในวันออกพรรษาจึงมีผู้คนมากมายที่มาชมประเพณีแข่งเรือแม่น้ำโขงซึ่งเป็นเส้นกั้นพรมแดน กลับกลายเป็นสนามแข่งขันเรือยาวเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พื้นที่ลานกว้างหน้าศาลเจ้าแม่สองนางพี่น้องกลายเป็นสถานที่รับประทานอาหารร่วมกันระหว่างคนไทยคนลาว ที่จะเข้าแข่งขันพายเรือด้วยกัน พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กลายเป็นพื้นที่เชื่อมความสัมพันธ์ ทั้งคนไทยคนลาวเข้ามากราบไหว้สักการะเจ้าแม่สองนางพี่น้องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทั้งชาวลาวและชาวไทยนับถือร่วมกัน ก่อนเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ ในแม่น้ำโขงและก่อนการแข่งขันพายเรือ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต และเพื่อความปลอดภัยในการทำกิจกรรมต่างๆ ในแม่น้ำโขง

ชาวลาวหลายคนไม่เคยเข้ามาประเทศไทยเลยก็ได้เข้ามาเพื่อเข้าแข่งขันพายเรือในครั้งนี้ ผู้หญิงชาวลาวหน้าตาสดชื่นเบิกบานที่ได้มาร่วมขบวนพายเรือประเภทสวยงาม อย่างเช่น นางบัวคำ ชามนดี อายุ 45 ปี ชาวบ้านชุมชนลัดตะนะรังสีเหนือ ในเขตเทศบาลเมืองโกสอนพมวิหาน อาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า คือใจที่ได้ร่วมขบวนมาเป็นหนึ่งในฝีพายเรือประเภทสวยงามจากเมืองสหวันนะเขตด้วย

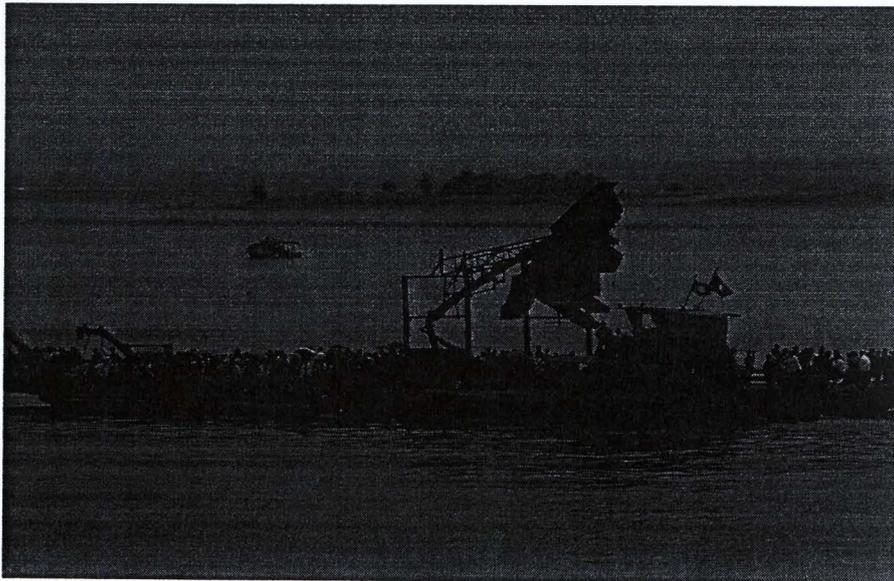
“หัวหน้าชุมชนเขาคัดเลือกมา ชุมชนละสามสี่คน รวมกันแล้วก็มาก ร้อยกว่าคน เดินทางข้ามฝั่งมาด้วยกัน ...ไม่เคยมาประเทศไทยเลย มาครั้งนี้ตื่นเต้นมาก อยากให้มีงานแบบนี้บ่อยๆ

คนไทยคนลาวจะได้สนุกสนานร่วมกัน...”

เมื่อแข่งขันเรือยาวแล้วในวันรุ่งขึ้นก็เป็นวันเปิดพรมแดนให้ชาวไทยชาวลาวข้ามฝั่งแม่น้ำโขงไปมาหากันได้อย่างเสรี ไม่มีการเก็บเงินค่าเหยียบแผ่นดินของทั้งสองประเทศ ผู้ข้ามไปมาจะเสียเงินค่าเรือข้ามฟากเท่านั้น ซึ่งในวันนั้นจะมีผู้คนข้ามแดนจำนวนมาก ทางเทศบาลเมืองมุกดาหารและเมืองโกสอนพมวิทาก็ได้จัดแพขนานยนต์ลำใหญ่ที่เคยขนรถยนต์ข้ามฟากเมื่อครั้งยังไม่มีสะพานให้มารับส่งผู้โดยสารข้ามฟากในวันนี้ด้วย

นายอัมพร ศรีสุข พนักงานขนส่งสินค้าที่ทำเรือข้ามฟากกล่าวถึงวันเปิดพรมแดนให้ข้ามแดนกันอย่างเสรีว่า

“...เป็นวันที่คนมามากมุกดาหารมากวันหนึ่ง คนไทยก็อยากข้ามไปฝั่งโน้น คนลาวก็อยากข้ามมาฝั่งนี้ ซึ่งความจริงแล้วจะข้ามไปวันไหนก็คงไม่แปลก แต่วันนี้มันตื่นเต้นดีมีคนมาก แล้วก็ข้ามไปโดยไม่ต้องเสียเงินค่าเหยียบแผ่นดิน เสียแต่ค่าเรือ การตรวจตราก็ไม่เข้มงวด สบายดี... แต่ก็มีข้อเสียนะ มันเป็นการเปิดช่องทางให้พวกมิจฉาชีพทำการผิดกฎหมายได้ เช่นพวกค้ายาหรือพวกทุจริตต่างๆ ถือเป็นโอกาสทำงานทุจริตในวันนี้ก็มี ตำรวจก็จับได้บ้าง ไม่ได้บ้าง เพราะคนมันมาก ถ้าเพิ่มกำลังตรวจตรามากกว่านี้ก็ดี แต่ก็ไม่ใช่เข้มงวดจนเกินไป คนที่เขามาเที่ยวสนุกๆ ก็จะหมดสนุกไปด้วย...”

แพขนานยนต์รับส่งผู้โดยสารข้ามฟากในวันเปิดพรมแดนไทย-ลาว

พื้นที่ชายแดนสองฝั่งโขงในวันนั้นจึงเชื่อมต่อเป็นพื้นที่เดียวกันที่ผู้คนข้ามไปมาหากันได้อย่างเสรี ซึ่งเป็นวันที่เกี่ยวเนื่องจากวันงานประเพณีออกพรรษา วันสำคัญทางพุทธศาสนาที่คนไทยและคนลาวต่างนับถือร่วมกัน

6.2.1.3 งานบุญเชื่อมความสัมพันธ์ : ทอดกฐินน้ำบนแพขนานยนต์ล่องแม่น้ำโขง

ในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2551 ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ตรงกับวันลอยกระทงประเพณีของชาวไทยโดยทั่วไป แต่ที่ชายแดนมุกดาหาร ชุมชนเทศบาลมุกดาหารกลุ่มหนึ่งได้จัดทอดกฐินน้ำ บนแพขนานยนต์ ล่องแพไปตามลำน้ำโขง ทำบุญทอดกฐินบนแพนั้น

งานทำบุญกฐินในครั้งนี้เริ่มต้นโดยผู้ร่วมทำบุญส่วนหนึ่งจะไปสักการะเจ้าแม่สองนางพี่น้องที่ศาลเจ้าแม่ก่อนในเวลาบ่ายของวันทำบุญ ซึ่งในการไปสักการะเจ้าแม่สองนางพี่น้องของกลุ่มขบวนทำบุญนี้ มีการตีกลองกึ่งเสียงดังหน้าศาลเจ้าแม่ เพื่อเป็นการบอกกล่าวเจ้าแม่สองนางให้รับทราบถึงการทำบุญทอดกฐินทางน้ำในครั้งนี้ จากนั้นก็เดินทางไปขึ้นแพขนานยนต์ที่ทำทราຍแห่งหนึ่งในชุมชนบ้านนาโป

แพขนานยนต์ขนาดใหญ่ซึ่งเคยรับส่งผู้โดยสารและรถยนต์ข้ามฟากได้ครั้งละหลายคัน เมื่อมีสะพานจึงไม่มีรถยนต์ข้ามฟากโดยแพขนานยนต์อีก แพขนานยนต์จึงไม่ได้นำออกมาใช้ในท่าเรือข้ามฟากอีก แต่ในวันเปิดพรมแดนไทย-ลาว แพขนานยนต์ก็จะไปรับส่งผู้โดยสารที่พากันข้ามฝั่งไปมามากมาย การข้ามด้วยเรือข้ามฟากซึ่งบรรจุผู้โดยสารจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับคนข้ามฟากจำนวนมาก แพขนานยนต์จึงเป็นพาหนะรับส่งคนข้ามแดนในวันเปิดพรมแดนได้คราวละร้อยกว่าคน

ผู้เข้าร่วมพิธีทอดกฐินน้ำบนแพขนานยนต์ในแม่น้ำโขง

ในวันนี้แพขนานยนต์กลับกลายเป็นพื้นที่ในการจัดพิธีทำบุญทอดกฐินน้ำ เมื่อผู้คนขึ้นไปบนแพ พระภิกษุเดินทางมาถึงและขึ้นไปบนแพแล้ว พิธีทำบุญก็เริ่มขึ้นในเวลาใกล้ค่ำ เริ่มจากการปล่อยเชือกเส้นยาวที่ผูกโยงไปด้วยหมากพลูหรือลงในสายน้ำก่อน เพื่อเป็นการบอกกล่าวขอทางกับพญานาค ให้เปิดเส้นทางในสายน้ำให้ทำบุญ แล้วแพขนานยนต์ก็จะลอยลำแล่นออกจากฝั่ง ลอยไปตามลำแม่น้ำโขง พระภิกษุสงฆ์ก็จะสวดประกอบพิธีทอดกฐิน ถวายผ้ากฐิน เสร็จเรียบร้อยแล้วผู้มาร่วมทำบุญก็จะลอยกระทงกันในแม่น้ำโขง มีการจุดโคมไฟและร่ายกันอย่างสนุกสนานบนแพนั้น เมื่อแพแล่นไปถึงสะพานข้ามแม่น้ำโขงแล้วก็จะแล่นกลับมายังท่าเทียบแพที่เดิม เป็นเสร็จพิธีซึ่งเป็นเวลาค่ำคืน ใช้เวลาล่องเรือเพื่อทำบุญทอดกฐินประมาณสามชั่วโมง

คุณยายที่มาร่วมงานคนหนึ่งกล่าวว่าไม่เคยมีประเพณีแบบนี้มาก่อนเลย เพิ่งจัดกันขึ้นมาในปีนี้เป็นปกติ เคยไปแต่งงานทอดกฐินต่างๆ ไป ไม่เคยมาทอดกฐินในแม่น้ำ โดยเฉพาะในแม่น้ำโขง มีคนมาร่วมทำบุญกันมากได้รู้จักคนมาก

คุณระวีวรรณ หญิงสาวคนหนึ่งซึ่งทำงานที่หอการค้าจังหวัดมุกดาหารเล่าให้ฟังว่า การทำบุญครั้งนี้เป็นการริเริ่มของหอการค้าที่ต้องการให้เป็นประเพณีประจำปีของจังหวัดมุกดาหาร เพื่อเป็นการทำบุญร่วมแรงร่วมใจกันสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับจังหวัด ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชนชายแดน และที่สำคัญเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัด ให้คนมาเที่ยวชมงานประเพณีทอดกฐินน้ำและร่วมกันทำบุญ เมื่อมีคนมาเที่ยวเศรษฐกิจในเมืองมุกดาหารก็จะดีขึ้น

6.2.1.4 พิธีทำบุญตักบาตรสามแผ่นดิน : พิธีกรรมทางพุทธศาสนาเชื่อมสามแผ่นดิน

วันอาทิตย์ที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2552 เวลา 06.00 – 09.00 น. ชาวมุกดาหารได้จัดพิธีทำบุญตักบาตรสามแผ่นดินพระ 1,000 รูป ที่บริเวณถนนวิวิธสุรการ ข้างศาลากลางจังหวัดมุกดาหาร การทำบุญตักบาตรครั้งนี้ได้นิมนต์พระภิกษุสามเณรชาวไทย ลาว และเวียดนาม มาร่วมรับปัจจัยจากประชาชนชาวไทย ลาว และเวียดนาม นับเป็นมหาสังฆทานครั้งยิ่งใหญ่ครั้งแรกในจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งจัดขึ้นโดยชมรมมุกดาหารรวมใจ และสหพันธ์รวมใจไทยทั้งชาติ ถวายเป็นพุทธบูชา ช่วยเหลือคณะสงฆ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชาวพุทธ สืบทอดพระพุทธศาสนา ตลอดจนเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนสามประเทศคือ ไทย ลาว และเวียดนาม

ผู้มาร่วมพิธีทำบุญตักบาตรครั้งนี้มีจำนวนมาก อาจเป็นเพราะเป็นวันอาทิตย์ซึ่งตรงกับวันหยุดงานราชการและเอกชนโดยทั่วไป เป็นพิธีที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ นิมนต์พระภิกษุสามเณรมาถึง 1,200 รูป รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง และที่สำคัญการใช้คำเรียกชื่อพิธีทำบุญครั้งนี้ว่า “พิธีทำบุญตักบาตรสามแผ่นดิน” เป็นครั้งแรก สร้างความแปลกใหม่ ความรู้สึกที่ยิ่งใหญ่ แสดงถึงความพยายามที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสามประเทศ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วประชาชนที่มา

ร่วมในพิธีครั้งนี้ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นชาวไทย ชาวลาวและชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในจังหวัดมุกดาหารนั่นเอง

อา แม่ค้าวัยกลางคนในตลาดอินโดจีนเชื้อสายเวียดนาม เป็นคนหนึ่งที่เข้าร่วมทำพิธีบุญตักบาตรสามแผ่นดินด้วย เธอกล่าวถึงการทำบุญครั้งนี้ด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้ม และชื่นชอบกับคำว่าสามแผ่นดินมาก แสดงให้เห็นว่าคนไทยให้ความสำคัญกับชาวเวียดนามอย่างพวกเธอซึ่งเข้ามาอยู่ในจังหวัดมุกดาหารนานมาแล้ว

“...ก็ดีนะ ทุกครั้งจะมีแต่ไทย-ลาว ครั้งนี้เขาไม่ลืมพวกเรา อยู่ประเทศไทยมาตั้งแต่เกิดเลย พ่อแม่เป็นชาวเวียดนาม แต่เราก็คู่นเคยกับชาวไทยดี ไม่ได้ถือศาสนาพุทธหรอกแต่ก็มาทำบุญตักบาตรด้วย ไม่เป็นไรหรอกนะทำบุญดีแล้ว เพราะเราอยู่ที่นี้ ... แบบนี้ไม่เคยจัดมาก่อนไม่เคยเห็น คนมาทำบุญมาก พระก็มากันมาก ...”

หลังจากเสร็จพิธีทำบุญตักบาตร พระภิกษุจากฝั่งลาวหลายรูปก็ข้ามเรือที่ทำเรือข้ามฟากของเทศบาลเมืองมุกดาหาร เพื่อกลับไปยังเมืองโกสอนพมวิหาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุสามเณรจากวัดไชยพุม และวัดใกล้เคียงในเขตเทศบาลเมืองโกสอนพมวิหานนั่นเอง

พระครูประจักษ์ บุญญาทร วัดศรีมงคลใต้ เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดมุกดาหาร พระภิกษุรูปหนึ่งที่ได้รับกนิมนต์ในพิธีนี้ด้วย กล่าวถึงพระภิกษุที่ข้ามมาจากฝั่งลาวว่า

“การข้ามฝั่งไปมาของพระที่รับกนิมนต์เป็นเรื่องปกติ ครั้งนี้ผู้จัดงานก็ไปนิมนต์ท่านมาส่วนใหญ่ก็จากวัดใกล้ๆ ทำเรือข้ามฟากนี้เอง วัดไชยพุมเป็นวัดใหญ่มีพระเณรมาก ... บางครั้งอาตมาก็ได้รับนิมนต์ข้ามฝั่งไปเหมือนกันแต่ไม่บ่อยนัก นานๆ ครั้ง ...”

การจัดพิธีทำบุญตักบาตรสามแผ่นดินในครั้งนี้ นับเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนชายแดนไทย-ลาว ที่หลากหลายชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่คือ ไทย ลาว และเวียดนาม ให้เกิดความสามัคคีมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน โดยอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเป็นสื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ซึ่งอาจเป็นแนวทางพื้นฐานที่จะสืบสร้างความสัมพันธ์ระดับชาติต่อไป

6.2.2 การค้าและการท่องเที่ยว : ผลประโยชน์เชื่อมความสัมพันธ์

จังหวัดมุกดาหารและแขวงสะหวันนะเขต เป็นเมืองชายแดนที่มีเศรษฐกิจการค้าดีแห่งหนึ่งในบรรดาเมืองชายแดนทั้งหลาย เพราะพื้นที่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงเป็นพื้นที่ที่มีคนอาศัยอยู่มาก เป็นชุมชนที่เป็นเมืองใหญ่ มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ในอดีต มีการติดต่อประสานความสัมพันธ์ต่อกัน

มาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าต่อกัน รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่ส่งผ่านสินค้าจากต่างประเทศที่สำคัญคือจากประเทศจีนและเวียดนาม เพื่อนำมาขายในประเทศไทยและส่งต่อไปยังประเทศพม่า รวมทั้งส่งสินค้าจากประเทศไทยไปขายยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามอีกด้วย

นอกจากการประสานความสัมพันธ์ด้านการค้าซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวและการบริการอื่นๆ ซึ่งมีเครือข่ายผลประโยชน์ร่วมกัน มีความขัดแย้ง ต่อรอง ต่อสู้ช่วงชิงผลประโยชน์ที่หลากหลายรูปแบบ บนหน้าฉากแห่งความสัมพันธ์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนในพื้นที่ตลาดอินโดจีน ตลาดสิงคโปร์ ท่าเรือข้ามฟากจุดผ่านแดนถาวร ท่าเรือข้ามฟากในชุมชน ร้านอาหาร โรงแรม สถานบริการต่างๆ รวมทั้งบริษัทท่องเที่ยว เป็นต้น

6.2.3 ระบบอุปถัมภ์เชื่อมความสัมพันธ์

การพึ่งพาอาศัยในความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์แบบหนึ่งที่สร้างความผูกพันและผลประโยชน์ให้กับคนทั้งสองฝ่ายในพื้นที่ชายแดนมุกดาหาร-สะหวันนะเขต ส่วนใหญ่จะเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบ นายจ้างกับลูกจ้าง ในร้านอาหาร โรงแรม ร้านขายเสื้อผ้า เครื่องใช้ โรงงาน ปั่นน้ำมัน ฯลฯ

นอกจากนี้การขนส่งสินค้าข้ามฝั่งแม่น้ำนอกจุดผ่านแดนถาวรของพ่อค้าบางรายที่ต้องอาศัยแรงงานของลูกจ้างที่ส่วนใหญ่เป็นคนลาว ที่ข้ามไปมาเพื่อหางานรับจ้างชั่วคราว และคนลาวอพยพที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยไม่มีสัญชาติ เป็นคนไร้รัฐที่หางานทำอย่างอื่นไม่ได้ พวกเขาจะเข้ารับอุปถัมภ์หรือเป็นลูกจ้างของพ่อค้าเหล่านี้ ค่าจ้างไม่แพง การจ้างจ้างตามงานที่ทำได้ เช่นแบกถุงสินค้า ให้เงินตามจำนวนถุงสิ่งของที่แบก การขนส่งสินค้าจะทำงานในเวลาว่างคืนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง ขนถ่ายสินค้าลงเรือลำเล็ก หรือขนส่งสินค้าจากเรือขึ้นฝั่ง สินค้าเหล่านี้ไม่ต้องเสียภาษีเพราะลักลอบขนส่งนอกด่านตรวจคนและสินค้าเข้าเมืองที่จุดผ่านแดนถาวร ซึ่งก็จะรับจ้างกันเป็นประจำ ทั้งผู้จ้างและผู้รับจ้างจะนัดหมายกัน กำหนดเวลาทำงาน ซึ่งบางครั้งมีงานพิเศษเพิ่มเติมก็จะมีค่าแรงเพิ่มขึ้นอีก เมื่อรู้จักนิสัยใจคอกันดี นายจ้างบางคนก็จะให้ไปทำงานในโรงงานหรือในบ้านของนายจ้างก็จะมีรายได้ค่อนข้างดี ได้รับการอุปถัมภ์ดูแลจากนายจ้างเป็นอย่างดี

การอุปถัมภ์แรงงานต่างชาติ ผู้อพยพหรือคนไร้รัฐในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มุกดาหาร-สะหวันนะเขต เป็นผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ต่างยินดีปฏิบัติ เพราะได้ผลประโยชน์ร่วมกัน

ผู้อุปถัมภ์ชาวไทยให้พื้นที่นาเป็นที่อยู่ที่ทำมาหากินของชาวลาวอพยพ ให้ทำนาและแบ่งผลประโยชน์บางส่วนให้ตามตกลงกัน บางคนก็ให้ทำสวนเฝ้าสวนผลไม้ ปลูกผักขาย แล้วแบ่งผลประโยชน์ให้ ในเวลาว่างจากการทำนาทำสวนก็ไปรับจ้างกับนายจ้างอื่นๆ ได้ นับเป็นกลวิธีหนึ่ง

คนในพื้นที่ชายแดนปฏิบัติกัน เพื่อต่อสู้กับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ภาวะขาดแคลนแรงงานเพราะผู้คนส่วนหนึ่งเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ

นายจ้างบางคนปฏิเสธที่จะตอบคำถามว่ามีลูกจ้างซึ่งเป็นแรงงานผิดกฎหมายเหล่านี้หรือไม่ จำนวนเท่าไร คนลาวที่รับจ้างทำงานทั่วไปหรือคนไร้รัฐก็ขออนุญาตไม่เปิดเผยชื่อ นายจ้างหรืองานหรือสถานที่ทำงานของตนให้ทราบ เพราะเขาต่างพึ่งพากัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน แม้บางอย่างจะผิดกฎหมายก็ตาม ซึ่งเขาเหล่านั้นก็จะอ้างกฎระเบียบในรัฐและระหว่างรัฐว่าไม่ยุติธรรม มีขั้นตอนมาก ค่าใช้จ่ายหรือเก็บภาษีแพง เขาจึงต้องหาทางออกด้วยวิถีทางของเขา ซึ่งสามารถช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

..... พื้นที่ชายแดนจึงเป็นพื้นที่ของคนไร้รัฐ แรงงานต่างชาติผิดกฎหมาย สินค้าหนีภาษี สินค้าเถื่อน การลักลอบข้ามแดน ฯลฯ ที่ส่วนหนึ่งอำพรางและผูกพันกันไว้ด้วยระบบอุปถัมภ์ผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ซ้อนทับอยู่กับการพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอดของชีวิต

6.2.4 ความสัมพันธ์ระบบเครือข่าย

รัฐสยามหรือรัฐไทยใช้พรมแดนธรรมชาติในการขีดแบ่ง ไม่ว่าจะการขีดแบ่งนั้นไทยจะได้ดินแดนหรือเสียดินแดน แต่การขีดแบ่งทุกด้านและกับทุกรัฐล้วนตัดสายสัมพันธ์ ตัดเครือข่าย กลุ่มชาติพันธุ์ของคน เช่นเดียวกับแม่น้ำโขงสายน้ำแห่งชีวิตของผู้คนสองฟากฝั่งที่มีวิถีความเป็นอยู่ในสังคมเดียวกัน ถูกสถาปนาให้เป็นเส้นกั้นอาณาเขตไทย-ลาว แบ่งกลุ่มคนที่เคยเป็นหนึ่งเดียวออกจากกัน แต่เทคโนโลยีของอำนาจก็คงเป็นเพียงเส้นที่ขีดกั้นอาณาเขตดินแดนในแผนที่เท่านั้น

ในชุมชนชายแดนผู้คนสองฝั่งโขงข้ามไปมาพึ่งพาอาศัยกันสืบเนื่องมาตั้งแต่ในอดีต ความสัมพันธ์ที่ผูกไว้ด้วยสายใยของเครือข่าย ความรักที่ก่อให้เกิดการแต่งงานสร้างครอบครัวเครือข่ายที่เส้นกั้นเขตแดนไม่อาจกีดกันแบ่งแยกความสัมพันธ์นี้ได้

ความสัมพันธ์ระบบเครือข่ายเป็นสายสัมพันธ์ที่นำไปสู่ความสัมพันธ์อื่นๆ ที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นพลังความสัมพันธ์ที่รัฐไม่ควรมองข้ามและควรใช้ให้เกิดประโยชน์ในการกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ในชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

6.2.5 ผู้หญิงประสานความสัมพันธ์บนพื้นที่ชายแดน

จากการสังเกตการณ์ในพื้นที่พรมแดนในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหารและเทศบาลเมืองโกสอนพมวิหาน ในบริเวณที่มีการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนจำนวนมาก เช่น ในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร ที่จุดผ่านแดนถาวร ท่าเรือข้ามฟาก ตลาดอินโดจีน และในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดมีขึ้นในพื้นที่ เช่น งานประเพณีต่างๆ จะเห็นการปรากฏตัวของผู้หญิงที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ จำนวน

มากกว่าผู้ชาย และส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายดำเนินงาน ส่วนผู้หญิงลาวที่ข้ามไปมาส่วนใหญ่ก็มาด้วย
กิจการค้าขาย งานบริการและภารกิจส่วนตัว

ในบริเวณจุดผ่านแดนถาวร ที่ท่าเรือข้ามฟากในแต่ละวันจะเห็นภาพของผู้หญิงไทยและลาว
ข้ามผ่านไปมาเริ่มตั้งแต่เรือเที่ยวแรกออกในเวลา 09.30 น. จนกระทั่งเที่ยวสุดท้ายเวลา 16.30 น.
ผู้หญิงเหล่านี้ให้เหตุผลว่าการข้ามฝั่งโดยเรือข้ามฟากสะดวกกว่าการข้ามสะพาน และส่วนใหญ่เธอจะ
มีภารกิจในเมืองมุกดาหาร หรือในเมืองโกสอนพมวิหานเช่น ทำหนังสือเดินทางหรือต่ออายุหนังสือ
เดินทาง ข้ามมาหาญาติพี่น้อง ค้าขาย รับจ้าง และภารกิจเฉพาะโอกาส

ในเขตเทศบาลเมืองโกสอนพมวิหาน จะมีผู้หญิงที่ประกอบอาชีพค้าขายและบริการใน
บริเวณชายแดนมาก ซึ่งมีทั้งผู้หญิงลาว ไทย และเวียดนาม

เมื่อนั่งเรือโดยสารข้ามฝั่งแม่น้ำโขง ไปลงที่ท่าเรือข้ามฟาก ณ จุดผ่านแดนของเทศบาล
เมืองโกสอนพมวิหาน แขวงสะหวันนะเขต ผู้โดยสารที่ลงจากเรือส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงทั้งไทย ลาว
เวียดนาม จีน และบางครั้งก็มีผู้ชายชาวตะวันตกด้วย เมื่อก้าวเข้าไปในท่าเรือจะเห็นผู้หญิงลาวนั่ง
ขายปี่หรือตัวเรือโดยสารอยู่ในท่าเรือ เดินออกมาจากท่าเรือสองฟากถนนมีร้านขายเสื้อผ้า กระเป๋า
ร้านอาหาร เจ้าของร้านส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง แม้ค้าขายอาหารชาวลาวและชาวไทย มีทั้งร้านที่
ตั้งอยู่ข้างถนน และร้านที่เป็นรถเข็นขายก๋วยเตี๋ยว ข้าวแกง ส้มตำ ไก่ย่าง ขนม น้ำแข็ง สิ่งของ
เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด รวมทั้งหญิงสาวชาวเวียดนามหลายคนถือตะกร้าหรือถังพลาสติก ใส่อุปกรณ์
ทำเล็บ ชีจักรยานหรือเดินมาด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม ร้องถามด้วยภาษาไทยเสียงกะทอนกะแท่นไม่ค่อย
ชัดเจนว่า “ทำเล็บมะ...ทำเล็บมัย...” ในขณะที่ผู้หญิงสาวลาวหลายคนมารอรับ เพื่อน ญาติที่
น้องที่ข้ามมาจากฝั่งไทย

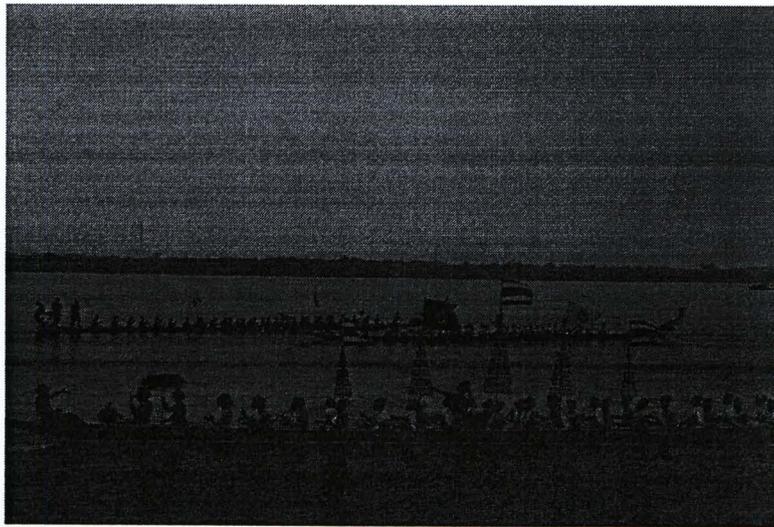
นอกจากการข้ามฝั่งแม่น้ำไปมาหาสู่กัน ทำกิจการต่างๆ รวมทั้งภารกิจส่วนตัวแล้ว ในงาน
ประเพณีสำคัญเช่น งานแข่งเรือวันออกพรรษา จะมีเรือประเภทสวยงามซึ่งผู้หญิงเป็นผู้พายเรือ มีทั้ง
เรือของผู้หญิงไทย ผู้หญิงลาว นับเป็นจุดที่น่าสนใจของผู้ชมและนักท่องเที่ยว ผู้หญิงที่มาแสดงใน
งานนี้จะแต่งกายด้วยชุดประจำชาติสีสดใสสวยงาม และพยายามแสดงความเป็นชาติออกมาอย่างชัดเจน
นอกจากการแต่งกายแล้วก็จะมีกรฟ้อนรำ การร้องเพลง การละเล่นต่างๆ อันเป็นศิลปะประจำชาติ
แต่ผู้หญิงทั้งสองชาติก็จะแสดงสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน มีการรับประทานอาหาร สนทนาพูดคุย และ
ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้วยกัน

การประสานสัมพันธ์ไมตรีต่อกันของผู้หญิงไทยและผู้หญิงลาวในงานแข่งเรือวันออก
พรรษาจะเห็นได้ตั้งแต่เริ่มพิธีบวงสรวงเจ้าแม่สองนางพี่น้องที่บริเวณศาลเจ้าแม่ฯ ซึ่งเป็นลานกว้าง
สำหรับทำพิธี หญิงไทยและหญิงลาวจะทำพิธีร่วมกัน หลังจากเสร็จพิธีก็จะรับประทานอาหาร
ร่วมกัน ในขณะที่รับประทานอาหารก็มีการพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน สังเกตได้จากใบหน้าที่ยิ้ม
และเสียงร้องเพลงที่แจ่มใส มีเครื่องขยายเสียงรวมทั้งคาราโอเกะให้ร้องเพลงในบริเวณศาลเจ้าแม่นั้น

เมื่อได้เวลาอันสมควรตามกำหนดการก็จะพากันไปที่ริมฝั่งแม่น้ำโขงแล้วลงเรือพายอย่างพร้อมเพรียง
เสียงเพลงจากผู้หญิงที่พายเรือจะไพเราะดังไปทั่วลำน้ำโขงในบริเวณนั้น

ผู้หญิงไทยและลาวรับประทานอาหารร่วมกันในวันประเพณีแข่งเรือออกพรรษา
ภายในบริเวณศาลเจ้าแม่สองนางพี่น้อง

เรือประเภทสวยงามของผู้หญิงไทยและลาวในงานแข่งเรือประเพณีออกพรรษา

ผู้หญิงที่อยู่ในพื้นที่พรมแดนแห่งนี้จะแสดงอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันตามวาระ เวลาและโอกาส
รวมทั้งบริบทอื่นๆ ที่เอื้ออำนวยให้แสดงอัตลักษณ์ในลักษณะต่างๆ ที่มีผลต่อตนเองและสังคม

การแสดงอัตลักษณ์ของผู้หญิงบนพื้นที่ชายแดนเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงเป็นส่วนสำคัญในสังคมที่อาจช่วยส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคในการดำเนินกิจการต่างๆ ได้ จึงควรให้ความสำคัญกับความรู้ ความคิดเห็น ความรู้สึก รวมทั้งความสัมพันธ์ในโอกาสต่างๆ กับผู้หญิงด้วย

การใช้กลไกต่างๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์บนพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ในชุมชนเขตเทศบาล เมืองมุกดาหารและเมืองโกสอนพมวิหาน ท่ามกลางความหลากหลายของกลุ่มคนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการปะทะปฏิสัมพันธ์กันในหลายรูปแบบ การพยายามสร้างความสัมพันธ์ให้อยู่ร่วมกันได้จึงต้องใช้กลวิธีที่หลากหลายปรับเปลี่ยนไปตามบริบทแวดล้อมและกลุ่มผู้คนในพื้นที่เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันในการดำรงชีวิตบนชายแดนของชาติ

ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์ดังที่ สุเทพ สุนทรเกสัช (2548 : 81) กล่าวโดยสรุปไว้ว่า ปรากฏการณ์ทางสังคม วัฒนธรรมที่แพร่หลายโดยทั่วไปทั้งในอดีตและปัจจุบันจะพบว่าหมู่บ้าน คณะชน เผ่าพันธุ์ ตลอดจนชุมชนที่ครั้งหนึ่งเคยโดดเดี่ยวและมีความเป็นอยู่อย่างอิสระ ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Groups) ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างในขอบเขตที่ต่างกันออกไป ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม จะพบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนหนึ่งพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นใหม่ ได้มีการยอมรับจารีตประเพณีของชนกลุ่มอื่น ปรับตัวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐซึ่งต่างก็สูญเสียความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรมของตนไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันก็มีกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนหนึ่งที่พยายามดำรงความเป็นอัตลักษณ์และความแตกต่างทางชาติพันธุ์ของตนไว้ โคะเฮนได้ให้ความหมายของคำว่า กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Groups) ว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่เป็นทางการ ที่สมาชิกของกลุ่มมีความแตกต่างที่เด่นชัดจากสมาชิกกลุ่มอื่นๆ ในระบบสังคมเดียวกัน โดยที่สมาชิกของกลุ่มดังกล่าวมีสิ่งนี้อาจเรียกรวมๆ ได้ว่า สถาบันพื้นฐาน (Basic Institutions) จำนวนหนึ่ง เป็นต้นว่า ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ลัทธิความเชื่อ หรือพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมกัน มีแบบแผนพฤติกรรมที่ยอมรับเป็นบรรทัดฐานร่วมกัน และรวมกันเป็นส่วนหนึ่งของประชากรส่วนใหญ่ มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่ภายในระบบสังคมเดียวกัน